

Omvärldsanalys Uppsala län

2024-01-03

Det kommer en tid då varje nation stannar upp och reflekterar över sin framtid. Sådana ögonblick infaller oftast i perioder av nedgång och kris. Samhällets förmåga till omprövning och förnyelse sätts därmed på ett hårt prov

-SOU 1993:16

Världen bör se Covid-19-pandemin som en generalrepetition inför kommande utmaningar

-António Guterres

Människan är fri att undgå verkligheten, fri till en suddig tanke och att snubbla ner för vilken väg som helst - men inte fri att undvika de avgrunder som en vägrar att se

-Ayn Rand

Chansa inte om framtiden, agera nu, utan dröjsmål

-Simone de Beauvoir

Innehåll

Inledning	5
1 Säkerhet och kris	7
2 Miljö och klimat	18
3 Globalisering	23
4 Demografi	28
5 Teknikutveckling	33
6 Värderingar	37
7 Konkurrens	42
8 Ekonomi	46
Källförteckning	50
Slutnoter	58

Inledning

I omvärldsanalysen redovisas ett urval av några övergripande omvärldskrafter som på olika sätt påverkar Uppsala län, och oss som bor och verkar här. Ambitionen är att lyfta fram omvärldskrafter som är globala och mer långsiktiga till sin karaktär.

Med ambitionen att lyfta fram övergripande och långsiktiga omvärldskrafter, är det också angeläget att samtidigt lyfta fram större aktuella skeenden som påverkar dessa krafter. Exempel på sådana skeenden är kriget i Ukraina som Covid-19-pandemin, bägge med omfattande konsekvenser. Att vi har gått in i en lågkonjunktur och det snabba publika genomslaget av AI (artificiell intelligens) är andra exempel på sådana aktuella skeenden.

Den långsiktiga bedömningen är att Uppsala län fortsatt har goda framtidsförutsättningar, trots olika kriser och osäkerheter. Men länet kan naturligtvis inte bara förlita sig på ett relativt gott utgångsläge i grunden, och sedan passivt vänta på framtiden. Dels kräver framtida samhällsutveckling, konkurrenskraft och tillväxt att en kontinuerlig utveckling och innovation sker hos både offentlig sektor och i näringslivet. Dels kräver både dagens och morgondagens utmaningar, både sådana som vi kan förutspå och sådana som kommer mer hastigt, att vi i länet aktivt förhåller oss till omvärldskrafter och olika scenarier, så att vi tillsammans har en strategisk kapacitet att agera, redan på förhand. Detta är särskilt angeläget då vissa bedömare menar att vi går in i en tidsera där allvarliga och komplexa kriser är mer ständigt förekommande. I huvudavsnittet *Säkerhet och kris* lyfts dessa frågor fram något.

Ett flertal av omvärldskrafterna skär igenom och påverkar varandra, i relativt intrikata orsaks- och verkansnät. I vissa av texterna beskrivs några av dessa samband, mer för att exemplifiera än för att göra en heltäckande korsredovisning.

På olika sätt berör de redovisade förändringarna i omvärlden vår miljö men även sociala och ekonomiska tillstånd i samhället, oftast i kombination och med ömsesidig påverkan. Agenda 2030 med dess 17 globala mål och 169 delmål representerar samtliga dimensioner av hållbarhet. De omvärldskrafter som beskrivs är sammantaget relevanta för samtliga mål i Agenda 2030.

Omvärldskrafterna ska betraktas i den regionala kontexten, utifrån länets egna förutsättningar, och med den regionala utvecklingsstrategins (RUS:ens) vision i bakgrunden: *Ett gott liv i en nyskapande hållbar kunskapsregion med internationell lyskraft*. Det finns stora möjligheter att aktivt förhålla sig till dessa omvärldskrafter och trender, att tänka igenom vad de betyder för oss och kunna göra avvägda strategiska vägval inför framtiden.

Förhoppningen är att omvärldsanalysen kan bidra till ökad insikt i olika frågor, samt stimulera framåtsyftande tanke och dialog. Ambitionen är även att underlaget ska kunna användas i strategiska planeringsprocesser hos länets offentliga aktörer, företag och organisationer.

Denna omvärldsanalys är resultatet av en revidering gjord under hösten 2023, med utgångspunkt från tidigare omvärldsanalyser och det aktuella omvärldsläget.

Metod

Omvärldsanalysen bygger på en översiktlig genomgång av olika omvärldsanalyser och underlag från exempelvis olika nationella och internationella instanser, exempelvis myndigheter, samt motsvarande genomgång av underlag från exempelvis FN, EU och OECD. Vissa underlag från specifik forskning, artiklar eller andra internationella översikter har nyttjats för att komplettera och exemplifiera.

Denna genomgång har i stort bekräftat giltigheten av den tidigare omvärldsanalysens övergripande områden, samt givit möjlighet att göra vissa uppdateringar och kompletteringar.

Inom respektive område görs en ansats att ge både ett globalt och nationellt perspektiv. Ett metodval har gjorts att inte operationalisera olika omvärldskrafter på det lokala planet. I slutet av varje huvudavsnitt ges i stället exempel på några övergripande frågor som man kan ställa, för att sätta i gång en tankeprocess och dialog kring vad respektive omvärlds- och förändringskraft kan innebära för den egna verksamheten.

Fotnoter används genomgående för att hänvisa till de olika källorna, dessa redovisas i slutet av dokumentet. Dessa källor kan med fördel nyttjas för att fördjupa sig i olika delområden.

De omvärldskrafter som redovisas är på huvudrubriknivå: **Säkerhet och kris, Miljö och klimat, Globalisering, Demografi, Teknologi, Värderingar, Konkurrens**, samt **Ekonomi**.

1 Säkerhet och kris

Ett kraftigt försämrat säkerhetspolitiskt läge

Sverige befinner sig nu i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan kalla kriget och 1980-talet, men med färre spelregler och sämre förutsägbarhet^{1 2}.

Rysslands krig mot Ukraina är av en omfattning som inte har upplevts sedan andra världskriget. Kriget medför ett kraftigt försämrat säkerhetspolitiskt läge inte bara i Europa, utan även globalt. Även om Ryssland under en längre tid har orsakat ett försämrat säkerhetsläge i Europa, så visar de nu genom sitt agerande – ett oprovocerat angrepp på en demokrati – upp en låg tröskel för militär aggression, brott mot folkrätten i stor skala, samt ett oförutsägbart högt risktagande. För såväl Sverige som för de europeiska och euroatlantiska länderna och organisationerna medför det nya säkerhetspolitiska läget omedelbara, djupgående och långvariga konsekvenser. I det euroatlantiska området finns en gemensam uppfattning om hotbilden, vilket har avspeglats i både reaktioner, ageranden och stöd till Ukraina.^{3 4}

Den 16 maj 2022 fattade Sverige, med ett brett stöd i riksdagen, beslut om att ansöka om medlemskap i Nato, tillsammans med Finland. Den svenska Natoansökan ska ses som en direkt följd av Rysslands krig, det försämrade säkerhetsläget, gränserna för Natos åtaganden gentemot icke-allierade, samt utifrån behovet av att höja tröskeln för militära konflikter i vårt närområde och mot Sverige. Den 3 januari 2024 har 29 av 31 Natoländer ratificerat Sveriges ansökan.^{5 6}

Det svenska medlemskapet i Nato har blockerats huvudsakligen av Turkiet. Detta medförde att Finland frångick sin ambition att ansluta till Nato samtidigt som Sverige, och Finland blev medlemmar i Nato 4 april 2023. Turkiets formella blockering av svenska medlemskapet i Nato har kombinerats med olika utspel och krav som många bedömare menar är ett sätt för Turkiets president Erdoğan att vinna inrikespolitiska poäng, samt förbättra Turkiets förhandlingsläge kring olika kritiska krigsmateriel.^{7 8 9}

Om Sverige fortsatt står utanför Nato, samtidigt som Finland har blivit medlem, bedöms det skapa sämre förutsättningar att tillsammans med andra försvara Sverige. Då Sverige inte längre är Finlands närmaste försvarssamarbetspartner, försämras exempelvis möjligheterna till gemensam försvarsplanering med Finland. Ett uteblivet svenskt Natomedlemskap medför att Sveriges säkerhetspolitiska och militärstrategiska läge blir mer utsatt, och Sveriges försvarsplanering och internationella samarbeten kommer att präglas av osäkerhet.¹⁰

Vissa bedömare menar att ett alternativ för Sverige – om Turkiets blockering av ett svenskt Natomedlemskap fortsätter över tid – är att komma överens om nya bi- och multilaterala samarbetsavtal med utvalda länder inom Nato. Detta skulle kunna möjliggöra för Sverige att integreras mer i Natos gemensamma planering, det skulle kunna öka möjligheten för Sverige att öva och utveckla försvarsförmågor tillsammans med andra, samt i någon mån ge Sverige vissa säkerhetsgarantier.¹¹ Försvarssamarbetsavtalet (Defence Cooperation Agreement) som undertecknades mellan Sverige och USA den 5 december 2023 är exempel på ett sådant avtal¹².

Rysslands fullskaliga invasionskrig av Ukraina fortsätter, och det drabbar många. Hösten 2023 uppskattas att kriget har lett till närmare 500 000 dödade eller skadade soldater, minst 10 000 dödade och 18 000 skadade civila, samt att över 4 miljoner människor är på flykt enligt EU:s massflyktsdirektiv. Kriget har även medfört att närmare 18 miljoner människor är i behov av akut humanitärt stöd och att 14 miljoner har tvingats lämna sina hem.^{13 14 15}

Förutom dessa direkta effekter av kriget i Ukraina har kriget och sanktioner mot Ryssland medfört kraftigt störda energi- och livsmedelsmarknader som bidrar till prisökningar och inflation, dramatisk höjning av den generella räntenivån och levnadskostnadskriser. Begränsningar i energi-, livsmedels- och gödselexport som uppstår på grund av kriget drabbar utsatta regioner i Afrika och

Asien särskilt hårt, där bristande leveranser och ökade priser riskerar att medföra ekonomisk kris, hungersnöd och följdkonflikter.^{16 17}

Kriget i Ukraina bedöms fortsatt medföra omfattande konsekvenser i människoliv och lidande, med höga direkta och indirekta kostnader. Ukrainas försvarsförmåga bygger på en stark moral och försvarsvilja, en hög konceptuell/taktisk krigsförmåga, samt, inte minst, ett omfattande stöd från omvärlden. Omfattningen och uthålligheten i västs fortsatta stöd till Ukraina bedöms vara helt avgörande i detta krig, som flera bedömare menar kan riskera att fortsätta i flera år. Ukraina begränsas av det faktum att förbrukningen av krigsmateriel (framför allt ammunition) vida överstiger den takt som det produceras i, samtidigt som Ryssland i någon mån förefaller ha ställt om för krigsproduktion. Detta i kombination med att inga koordinerade offensiva anfall sker för att slå ut eller störa produktionsanläggningar eller logistik på ryskt territorium förstärker den risk som vissa ser för ett långvarigt utmattningskrig. Flera bedömare menar att kriget kanske aldrig övergår i fred, utan att man i stället ska tänka sig ett scenario med ett framförhandlat eldupphör och en demilitariserad zon (motsvarande utfallet mellan Nord- och Sydkorea).^{18 19 20}

Hotbilden mot Sverige förstärks av Rysslands aggressioner och det försämrade säkerhetsläget, den hårdnade stormaktskonkurrensen, samt viljan och förmågan hos aktörer att söka och exploatera sårbarheter i vårt öppna svenska samhälle. Hotbilden blir alltmer komplex och är samtidigt politisk, ekonomisk och militär. Ett antagonistiskt agerande mot Sverige kan ske både mot civila och militära mål, genom hybridkombinationer av exempelvis ekonomiska påtryckningar, desinformation, anonyma cyberattacker och fysiska sabotage eller militära maktmedel. Den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten rapporterar om att säkerhetshotande verksamhet idag bedrivs mot Sverige av både Ryssland och Kina, i försök att påverka såväl opinion som politiska och ekonomiska beslut i Sverige. Bedömningen är att det kommer att ske en ökning av det ryska underrättelsehotet mot Sverige, dels som en följd av underrättelseinhämtning rörande Sverige som Natomedlem, dels som försök att kringgå sanktionerna mot Ryssland.²¹

Den 16 oktober 2023 dödades två svenska män och en skadades allvarligt i Belgien, i vad som bedöms som ett terrorattentat i samband med en kvalmatch till EM i fotboll²². Det rapporteras även i media om olika terrorattentat i Sverige som har avvärjts under senare tid²³.

Under 2023 gick Sverige från att vara ett legitimt till ett prioriterat mål för terrorattentat, och hotbilden från våldsbejakande islamism har ökat under året. Med anledning av detta beslutade Säkerhetspolisen i samråd med andra myndigheter att under 2023 ändra bedömningen av Sveriges terrorhotnivå från *förhöjt hot* till *högt hot*, vilket motsvarar en 4a på en 5-gradig skala.²⁴

Hamas storskaliga offensiv mot Israel som inleddes med attacker och terrorattentat den 7 oktober 2023, och Israels svar på dessa attacker, medför död och lidande i själva konfliktområdet, men också att det säkerhetspolitiska läget i både mellanöstern och globalt påverkas negativt²⁵. Säkerhetspolisen i Sverige bedömer att även det svenska säkerhetsläget försämras som en följd av denna konflikt, bland annat genom ökad aktivitet hos våldsbejakande extremister²⁶.

Bedömningen är att Sverige måste stärka sin förmåga och beredskap och Sverige har – utöver beslut om ekonomiska förstärkningar till Försvarsmakten - därför återupptagit arbetet med civilt försvar. Samhällets förmåga att förebygga och hantera olika kriser bygger på att kommuner, regioner, myndigheter, näringslivet, frivilliga och enskilda har nödvändiga förmågor och kunskaper. Det är viktigt att samhällets aktörer i sin beredskap skapar flexibilitet, samverkan och handlingsförmåga för att kunna hantera såväl kända hot och risker som sådana vi ännu inte kan förutse.

Inriktningen för det civila försvaret är att Sverige ska ha förmåga att; säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, bidra till det militära försvarets förmåga, skydda civilbefolkningen, samt upprätthålla försvarsviljan och samhällets motståndskraft. Att återigen bygga upp det civila försvaret är en angelägen och omfattande uppgift som berör alla i samhället.^{27 28 29}

Vi befinner oss i en tid av kriser – troligtvis även framöver

När FN:s Generalsekreterare António Guterres i september 2020 uttalade att ”*världen bör se Covid-19-pandemin som en generalrepetition inför kommande utmaningar*”³⁰, så kan vi inför 2024 tyvärr bara konstatera hur världen präglas av flera samtida globala kriser, genom bland annat kriget i Ukraina och det säkerhetspolitiska läget, fortsatta verkningar av Covid-19, lågkonjunktur och levnadskostnadskris, samt inte minst klimatkrisen^{31 32}.

Dessa kriser har en global påverkan och ökar genom dess direkta och indirekta effekter våra gemensamma sårbarheter, samt att de ger upphov till sammanflätade och underliggande kriser inom områden som exempelvis hälsa och dödlighet, tillgång till vatten och livsmedel, försörjnings- och leveranskedjor, ekonomiska utsikter, orättvisor och förtryck, samt social oro och nya konfliktytor. Samtidigt finns globala risker kopplade till frågor som exempelvis handelskrig, ohållbart höga nationella skuldsättningsnivåer, utflöde av kapital från utvecklingsländer, låga investeringsnivåer, snabb och oreglerad utveckling av teknologier som kan användas både civilt och militärt, samt risken för användning av kärnvapen. Sammantaget formas detta till ett mycket osäkert och turbulent decennium framöver, med risker och kriser i en kombination som mycket få ledare inom politik eller näringsliv har upplevt tidigare.^{33 34}

När Cisco:s VD Chuck Robbins uttalar ”*att navigera ständigt pågående kriser är den nya verkligheten*” så sätter han ord på det som allt oftare lyfts fram i både stora och små sammanhang genom representanter från den akademiska världen, näringslivet och från globala utvecklingsorganisationer: det finns tecken på att vi befinner oss i en tidsera av ständigt pågående och sammanlänkade kriser, och att detta kan ses som det nya normalläget. Att ordet *permakris* utsågs till ett av årets globala ord inför 2023, kan ses som ett litet, men kanske symboliskt tecken på detta nya normalläge.^{35 36 37 38 39 40 41}

Synsättet om ett nytt normalläge av ständiga kriser förstärks bland annat av det faktum att antalet naturkatastrofer har ökat tiofaldigt sedan 1960-talet och att de kommer tätare och med allvarigare konsekvenser^{42 43}. Att vi nu står inför en överhängande risk att någon gång inom de närmaste fem åren temporärt överstiga en 1,5 grads ökning av den globala temperaturen jämfört med pre-industriella nivåer, kan också ses som en indikation om framtida kriser^{44 45}.

Prognoserna för de närmaste decennierna pekar på en fortsatt ökad frekvens av exempelvis stormar, översvämningar, torka och bränder - med humanitära katastrofer och hungersnöd, konflikter och människor på flykt som följd. Uppskattningsvis en miljard människor bor i regioner som inte bedöms ha tillräcklig resiliens för att hantera effekterna av klimatkrisen från och med nu till och med 2050.⁴⁶

AI (artificiell intelligens) bedöms på olika sätt kunna skapa stor samhällsnytta och ge positiva effekter inom många områden. Samtidigt har det stora genomslaget av ChatGPT (och andra tillämpningar av AI) under 2023 bidragit till att omfattande risker med denna teknologi lyfts fram på ett mer kraftfullt sätt än tidigare. Om de risker som lyfts fram skulle infalla, så är de mycket allvarliga. En stor grupp forskare, offentliga beslutsfattare och representanter från den globala IT-sektorn lyfter fram olika risker som finns med en oreglerad och rasande snabb teknisk utveckling. Man lyfter fram att AI bör ses som en mycket allvarlig global risk, och bör hanteras på ett sådant

sätt av internationella samfund, världens ledare, nationer, lagstiftande församlingar, näringsliv och myndigheter. I de värsta scenarierna menar man att AI kan leda till människans och vår civilisations undergång, och i andra fall pekar man på risker som att AI kan:

- utvecklas till att bli mer och mer självgenererande, där nya förmågor och kapaciteter utvecklas utanför människans kontroll,
- skapa och sprida omfattande desinformation för att underminera och destabilisera samhällsfunktioner och skapa social oro,
- användas som vapen eller för att utveckla vapen, eller för att genomföra eller underlätta brottslighet, samt
- styras oreglerat av ett begränsat antal aktörer, vars syften inte alltid överensstämmer med det allmännas bästa, samt

Man pekar på behovet av att pausa den snabba utvecklingen för att öka kunskapen hos beslutsfattare, komma överens om gemensamma regelverk och global governance för AI, klargöra ansvarsfrågor, med mera.^{47 48 49}

Vilka lärdomar kan dras av Covid-19-pandemin och andra kriser?

Om man kan befara att vi står inför ett normalläge som präglas av mer ständigt pågående kriser, vilka lärdomar kan då dras av Covid-19-pandemin och andra kriser, som kan hjälpa oss att öka samhällets och vår gemensamma förmåga att förbereda oss inför och hantera framtida kriser?

Under 2023 gick pandemin in på sitt fjärde år, och pandemin har globalt gått in i ett nytt skede. Även om Covid-19 finns kvar och nya varianter väntas träda fram, sker en successiv förskjutning från den mer akuta hanteringen till ett mer strukturerat och långsiktigt hållbart arbete mot Covid-19⁵⁰. Världshälsoorganisationen meddelade 5 maj 2023 att Covid-19 inte längre bedöms som ett internationellt akut hot mot människors hälsa (PHEIC)⁵¹, och Covid-19 klassas inte heller längre som allmänfarlig och samhällsfarlig sjukdom i Sverige⁵².

Olika iakttagelser och slutsatser börjar nu tydliggöras avseende samhällets förmåga att förutse, förebygga, hantera och mildra pandemin som global kris.

Innan en översikt ges av några av de brister och lärdomar som lyfts fram, är det samtidigt angeläget att konstatera att exempelvis de flesta av OECD:s medlemsländer bedöms ha gjort viktiga ansträngningar för att skydda liv och hantera de ekonomiska konsekvenserna av pandemin för näringsliv och individer. I olika grad införde regeringar olika restriktioner med relativt drastiska begränsningar, och en övergripande iakttagelse är betydelsen av att inför kommande globala kriser agera såväl snabbt som i stor skala, samtidigt som grundläggande demokratiska värden bevakas, med god transparens och upprätthållen tillit i samhället.⁵³

Den svenska Coronakommissionen lyfter även fram ett antal delar där Sverige lyckades bra i sin pandemihantering. Kommissionen lyfter bland annat fram: sjukvårdens förmåga att utöka kapaciteten och anpassa verksamheten till pandemin (även om det var med mycket hög belastning, inte minst på personal, samt med upparbetande av en vårdskuld genom uppskjuten vård); inga onödigt skarpa inskränkningar i invånarnas personliga friheter, samt; ett tydligt nationellt ledarskap med snabba och kraftfulla insatser för att möta de ekonomiska effekterna av pandemin.⁵⁴

Men även om goda exempel lyfts fram i olika övergripande utvärderingar och rapporter, så förefaller ett återkommande tema vara förekomsten av ett antal relativt allvarliga brister och misslyckanden som lyfts fram av olika parter på olika nivåer. Dessa kan förhoppningsvis ge

fördjupad förståelse, samt bidra till att skapa lärdomar och att utveckla effektivare hantering av såväl kommande pandemier som större samhällsstörningar och kriser framöver.

Det faktum att en pandemi har funnits som en känd global risk i decennier, utan att nödvändiga insatser har gjorts för att undvika eller förbereda sig tillräckligt för denna risk, kan enligt vissa bedömningar ses ett globalt misslyckande i risk- och säkerhetsarbete. I årtal innan pandemin inträffade lyftes just en pandemi fram som en av de största globala riskerna, med beskrivning av chockartade konsekvenser i miljontals liv, samt för ekonomi och samhälle. Globala aktörer har – förutom att ha lyft denna risk – även presenterat konkreta förslag för att förebygga och hantera risken med en pandemi likt Covid-19-pandemin. Trots det kan vi nu konstatera att inte tillräckliga förebyggande eller mildrande åtgärder var på plats, vare sig på global eller nationell nivå, varken hos myndigheter, multilaterala samverkansorganisationer, eller för den delen, hos näringsliv.^{55 56 57}

Samtidigt som forskning och utrollning av vaccin mot Covid-19 har skett snabbare än något annat vaccin i världshistorien, så har distributionen och tillgången till vaccin varit globalt ojämlig. Parallellt som de utvecklade länderna överträffar de globala vaccinationsmålen och genomför rullande påfyllnadsvaccinationer, konstateras våren 2023 att endast en tredjedel av befolkningen i låginkomstländer har vaccinerats.^{61 62}

Internationell samverkan brast i samband med att länder mer såg till sitt eget nationella egenintresse än att adressera pandemin som ett gemensamt globalt problem, exempelvis avseende tilldelning och distribution av vaccin. Detta misslyckande kan förstås i skenet av bland annat svaga internationella samverkansstrukturer, ökad geopolitisk konkurrens, samt ökat politiskt tryck inom länder att ge lägre prioritet åt gemensamma globala behov.⁶³

Den internationella *Lancetkommissionen* presenterade 2022 sina lärdomar inför framtiden efter Covid-19-pandemin. Förutom olika delar specifikt kopplade till krismedicin och pandemihantering, pekar kommissionen på ett antal globala brister inom ett antal krishanteringsområden, bland annat avseende: bristande information och kommunikation, inte tillräckligt tidiga eller kraftiga åtgärder, avsaknad av koordination mellan åtgärder och aktörer, myndigheters bristande förmåga att förstå och hantera överspillningseffekter från pandemin på andra samhällsområden (utöver direkta hälsoeffekter), oförmåga att hantera systematisk desinformation, samt avsaknad av tillräckliga skyddsnet för att skydda utsatta grupper och befolkningar.⁶⁴

*Den svenska Coronakommissionens slutsatser*⁶⁵

Coronakommissionen konstaterar att samhället och institutioner inte var tillräckligt förberedda på pandemin, varken mentalt eller praktiskt, vilket synliggjordes initialt genom exempelvis bristande planering, otillräcklig lagerhållning av personlig skyddsutrustning, samt bristande tillgång till nödvändig utrustning och kapacitet för smittspårning och testning. Särskilt utsatta grupper, som de sköra äldre, drabbades hårt av pandemin med högre dödstal innan vaccinationer nådde ut. Kommissionen pekar här framför allt på att åtgärder inom smittskyddsområdet präglades av senfärdighet och otillräcklighet, men även att strukturella brister och otillräcklig överblick över problem och utmaningar försvårade. På ett övergripande plan pekar kommissionen på att ett tydligt nationellt ledarskap saknades från regeringen, som för ensidigt förlitade sig på en enda expertmyndighet.

Kommissionen lyfter fram generella lärdomar, som exempelvis:

- stärk den organisatoriska, materiella och mentala beredskapen, med medskick kring att planer har ett värde, men att utbildning och regelbunden övning måste komplettera dessa.

- att våga agera i tid, där man fattar obekväma och kanske kostsamma beslut, ibland på osäkra underlag.
- stärk den rättsliga beredskapen inför kommande pandemier och allvarliga nationella samhällsstörningar, där regeringen bör ges ökat utrymme att agera och fatta beslut.
- stärk regeringens förmåga och kapacitet att leda i en kris, och utred olika sätt att utveckla principer, lagstiftning och organisation i detta avseende.
- eftersträva en öppen, aktiv och tillitsskapande kommunikation gentemot invånarna och samhället.
- inför en Handlingsprincip som komplement till Ansvars-, Närhets- och Likhetsprinciperna som grundläggande princip i svensk krisberedskap och krishantering, där en Handlingsprincip bygger på att man utifrån den bästa kunskap man har i stunden fattar beslut och agerar för att möta en risk eller hantera en kris, även om det innebär att man ibland fattar beslut på osäkra underlag.
- dokumentera och dra lärdomar från krishantering, både löpande och i efterhand.

Slutsatser från andra svenska kriser i modern tid

Ett flertal av de lärdomar och brister som pekas ut efter Covid-19-pandemin är sådant som återkommande även har lyfts fram i samband med granskningar och utvärderingar av andra kriser och samhällsstörningar som har drabbat Sverige i modern tid (exempelvis: 90-talskrisen, Tsunamin 2004; Finanskrisen 2008-2009; Svininfluensan 2010; Skogsbranden i Västmanland 2014, och Flyktingsituationen 2015), eller som har belysts i analyser, rapporter och utredningar som rör samhällets mer generella krisberedskap. Brister och utvecklingsområden som återkommer kan kopplas till *förberedelser, krishantering* och *lärdomar*.^{66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76}

Avseende *förberedelser* återkommer exempelvis:

- otillräcklig kunskap och förståelse för riskernas innebörd och konsekvenser.
- risk- och sårbarhetsanalyser genomförs alltför ofta rutinmässigt "vid sidan av" och är inte tillräckligt integrerade i mer ordinarie analys, planering eller styrning.
- otillräcklig planering för att hantera risker.
- samverkans- och ansvarsfrågor är inte tillräckligt klarlagda gemensamt i förväg.
- gemensamma övningar genomförs för sällan och med för begränsat scope.

Avseende *krishantering* återkommer exempelvis:

- tendens att underskatta krisens omfattning och allvar.
- ej tillräckligt snabba och samlade lägesbilder.
- för senfärdiga och otillräckliga åtgärder.
- ej ändamålsenliga och uthålliga strukturer och processer för styrning, samverkan och samordning.
- suboptimering genom benägenheten att för ensidigt fokusera på sin egen kärnverksamhet på bekostnad av nödvändig samverkan med andra aktörer.

Avseende *lärdomar* återkommer exempelvis:

- återkommande brister och utvecklingspotential avseende att löpande dokumentera och göra uppsummeringar under en pågående kris.
- att systematiskt och strukturerat omhänderta samlade lärdomar efter en kris för att öka förmågan inför kommande kriser.

De systemiska riskerna och kriserna

Systemiska risker och kriser är en utmaning för samhället generellt att förstå och hantera, inte minst för beslutsfattare och samhällsbärande institutioner, då de utmanar mer konventionella och avgränsade förhållningssätt inom riskanalys, beredskapsplanering och styrning. Systemiska risker och kriser begränsas inte till det primära skeendet, utan de sprider sig i och påverkar system och sektorer (inte sällan långt) utanför det ursprungliga området domän. Systemiska risker och kriser präglas bland annat av: komplexitet, intrikata orsaks-verkanssamband och beroenden, gränsöverskridande effekter, icke-linjär utveckling, oåterkalleliga brytpunkter, samt eftersläpning i både hur de uppfattas, regleras och hanteras. Systemiska samband och skeenden kan förekomma på såväl övergripande global som på nationell nivå.

Även om forskning och kunskap om systemiska risker och kriser har utvecklats under de senaste 50 åren, så finns ett ökande fokus på dessa frågor under 2000-talet, föranlett av bland annat finanskrisen 2008–2009 och klimatkrisen. Dagens samhällen är komplexa och sammanlänkade, inte minst som en följd av globalisering och modernisering, internationell handel och rörlighet, samt digitalisering och teknikutveckling. Detta i kombination med underliggande sårbarheter och riskfaktorer (ekologiska, ekonomiska, sociala, verksamhetsmässiga, personliga) ökar sannolikheten för systemiska risker och kriser. I en redogörelse av större skeenden med systemisk påverkan under de senaste 60 åren, så anges dubbelt så många systemiska skeenden de senaste 20 åren, som under de föregående 40 åren.^{77 78 79}

Kriget i Ukraina, Covid-19-pandemin och klimatkrisen är alla att betrakta som systemiska risker och kriser^{80 81}.

Om Covid-19-pandemins hälsoeffekter kan sägas synliggöra en mer traditionell linjär syn på risk och kris, så synliggjordes de systemiska sambanden genom dess efterföljande effekter på andra socio-ekonomiska system och exempelvis den kraftiga ekonomiska inbromsningen, kollaps av branscher, plötslig arbetslöshet, ökande fattigdom och utsatthet, nedstängda leverantörskedjor, med mera^{82 83}.

Kriget i Ukraina skapar lidande och orsakar död som en direkt följd av krigshandlingarna på plats, samtidigt synliggörs de systemiska följderna av kriget och dess sanktioner i kraftigt störda energi- och livsmedelsmarknader som skapar prisökningar och inflation, räntehöjningar, levnadskostnads-kriser och lågkonjunktur. Därtill kommer effekten av att begränsningar i energi-, livsmedels- och gödselexport drabbar särskilt hårt utsatta regioner, där bristande leveranser och ökade priser riskerar att medföra ekonomisk kollaps, hungersnöd och social oro som en följd.⁸⁴

Såväl kriget i Ukraina och Covid-19-pandemin har blottat svagheter i riskarbete och i traditionella riskhanteringsstrategier, och pekar på behovet av att fokusera på de globala systemiska riskerna, där händelseförlopp hakar i varandra och skapar konsekvenser på systemnivå ur flera perspektiv. Förebyggande och mitigerande insatser för systemiska risker måste tänkas och genomföras i flera nivåer och perspektiv. Lärdomar från dessa kriser bör kunna växlas upp för att exempelvis bättre kunna hantera klimatkrisen.^{85 86}

Covid-19-pandemin och klimatförändringarna liknar varandra såtillvida att den värsta skadan endast kan undvikas när samhället gör ett gemensamt åtagande om att kraftfullt och tidigt agerande mot ett till synes abstrakt hot. Klimatförändringarnas mer långsamma förlopp riskerar att medföra att de nödvändiga och kraftfulla åtgärderna dröjer. I pandemins tidiga skede dröjde många politiska institutioner och ledare med kraftfulla beslut tills den tidpunkt då det föreföll oundvikligt. För både globala virusutbrott och klimatförändringar är fördröjda beslut ödesdigra, då krisförloppen följer en icke-linjär dynamik där fördröjda åtgärder leder till proportionerligt mycket värre

konsekvenser och högre kostnader för verkningsfulla åtgärder. Klimatförändringarna kräver till sin natur mer omfattande omställning långt före de mest katastrofala effekterna blir påtagliga.^{87 88}

Aktuell forskning pekar på svårigheterna att hantera (för att inte tala om att kontrollera) de systemiska kriserna; den konventionella politiska styrningen, som ofta syftar till stabilitet och/eller effektivitet är inte utformad för att hantera systemiska kriser⁸⁹. För att hantera de systemiska riskerna och kriserna, de komplexa samhällsutmaningarna där ingen enskild aktör har ensam rådighet, krävs nya förhållningssätt och arbetssätt, där systemisk syn och kunskap samt utvecklad samverkan är en nödvändig del⁹⁰.

Forskning pekar på behovet av att utveckla och säkra preventiva, reaktiva och återhämtande kapaciteter som beaktar de systemiska riskernas och krisernas särdrag – på global, nationell, regional och lokal nivå. Den konventionella synen på styrning, styrningens regelverk och hur styrning utövas och verksamheter leds och bedrivs (governance) möter oftast inte de krav som en systemisk kris ställer. Förhållningssätt och principer för att anpassa styrning och verksamhet till att bättre kunna hantera systemiska risker och kriser inrymmer bland annat frågor rörande: *top-down i förhållande till bottom-up* (där ett generellt behov finns av att förstärka bottom-up perspektivet, för att stimulera delaktighet och input som ökar kvaliteten, uthålligheten och förankringen); *stuprör i förhållande till hängrännor* (där ett generellt behov finns av att skapa bredare helhetsperspektiv, med styrning, analyser och åtgärder som inte menligt begränsas av traditionella gränser för frågor eller formellt ansvar); *evidensbaserat i förhållande till successivt lärande* (där ett generellt behov finns av att förstå och anpassa sig till hur de systemiska kriserna skapar situationer där beslut och åtgärder ibland krävs, trots bristande kunskapsläge), samt *formella styrsystem i förhållande till informella* (där ett generellt behov finns av att tillsammans med de formella besluten, regelverken och rutinerna också beakta och nyttja normer, förväntningar, tillit och beteenden för att hantera hinder och motstånd, och för att skapa en positiv hävstångseffekt).⁹¹

Social oro och brottslighet

Internationella bedömningar gör gällande att vi globalt står inför en större risk för sociala spänningar och oro än vad vi har gjort de senaste åren. I ett globalt index bedöms över 100 länder för närvarande ha en förhöjd risk för social oro i form av demonstrationer och protester, inte sällan beroende på ökade levnadskostnader och försämrade livsvillkor. Det finns indikationer om både ökad frekvens och allvarlighet, samt en förhöjd risk för att protester som har sin grund i socio-ekonomiska faktorer kan utvecklas till bredare och mer samhällsstörande aktioner riktade mot regeringar och myndigheter.⁹²

Under 2023 såg vi till exempel hur miljontals fransmän protesterade mot bland annat planerade pensionsreformer, protester som i flera fall ledde till våldsamma upplopp, förstörelse och många skadade^{93 94}.

Nationellt kan vi vid olika tillfällen observera uttryck för samhällsoro, som kan vara symptom på en global trend av missnöje, orättvisor och växande utanförskap. Under hösten 2023 blossade våldsamma upplopp upp i Malmö i samband med en koranbränning, och året dessförinnan skedde flera våldsamma kravaller i Linköping, Norrköping, Örebro, Stockholm, Malmö och Landskrona, och mindre orosincidenter på flera orter, i samband med högerextremisten Rasmus Paludans manifestationer^{95 96}.

Dessa händelser kan ge en viss förståelse för vilka bakomliggande orsaker och triggande faktorer som kan leda till våldsamma upplopp även i Sverige, peka på brister i det svenska samhällets och

polisens förmåga avseende att hantera dessa situationer, samt ge viss vägledning för att undvika och hantera sådana händelser i framtiden^{97 98 99}.

Polisen bedömer hösten 2023 att det finns 59 utsatta områden i Sverige (61 områden, 2021), varav 27 bedöms som "utsatt område" (28 områden, 2021), 15 bedöms som "riskområde" (14 områden 2021), samt att 17 bedöms som "särskilt utsatta områden" (19 områden, 2021). Ett särskilt utsatta område kan kännetecknas av en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen, systematiska hot och våldshandlingar under rättsprocesser, att det är svårare för polisen att fullfölja sitt uppdrag, parallella samhällsstrukturer, extremism, systematiska kränkningar av religionsfriheten eller starkt fundamentalistiskt inflytande som begränsar människors fri- och rättigheter, samt personer som reser i väg för att delta i strid i konfliktområden. I Uppsala län har ett område gått från att vara ett särskilt utsatt område 2021, till att bedömas som riskområde 2023. Detta ska ses som en förbättring, där omfattande samverkan mellan och insatser från olika delar av offentlig sektor och samhället i övrigt har bidragit till denna förbättring. Det är dock angeläget att poängtera att ett riskområde bedöms ha ett alarmerande läge och det finns en överhängande risk att området återgår till att bli särskilt utsatt om inte rätt åtgärder upprätthålls eller sätts in.¹⁰⁰

Under 2023 såg Sverige en eskalerande våldsspiral som en följd av gängkriminalitet och konflikter mellan olika konkurrerande kriminella nätverk, där även anhängare till kriminella och invånare ej involverade i konflikterna har drabbats. Uppsala har varit extra utsatt i denna våldseskalering på grund av personkopplingar till regionen. Det finns flera fall där invånare i Uppsala har avlidit som en följd av detta våld. Det är särskilt noterbart att i ett par fall under hösten 2023 drabbades individer som av allt att döma helt saknade koppling till de kriminella nätverken och endast har befunnit sig på fel plats vid fel tillfälle.^{101 102 103 104 105}

Förekomsten av skjutvapenvåld med såväl dödlig som icke-dödlig utgång, samt illegala skottlossningar ("skjutningar") och allmänfarlig ödeläggelse ("sprängningar") har uppmärksamats de senaste åren i Sverige. Antalet skjutningar har ökat under de senaste tio åren, och antalet bekräftade skjutningar har under de senaste fem åren (2019-2023) grovt pendlat mellan 340-390 stycken per år, med viss nedgång 2024 jämfört med 2023. Antalet bekräftade sprängningar har under samma period grovt pendlat mellan 80-150 stycken per år, med en mycket kraftig ökning 2024 (149 stycken) jämfört med 2023 (90 stycken).¹⁰⁶

Det är inte en jämn fördelning över landet eller mellan olika grupper och miljöer för detta våld, det finns en tydlig koppling mot socioekonomiskt utsatta områden, unga män och kriminella miljöer. Den svenska utvecklingen är oroande, och inte helt lättförklarad, då många andra länder i Europa med samma riskfaktorer under samma period har sett en minskning av det dödliga våldet generellt, inklusive med skjutvapen. En förklaringsorsak kan vara en särskild dynamik i och mellan de kriminella grupperingarna i Sverige, som triggat detta våld.^{107 108}

I den Nationella trygghetsundersökningen 2022 uppger 27% av befolkningen (16–84 år) att de känner sig mycket eller ganska otrygga eller att de till följd av otrygghet undviker att gå ut ensamma under sena kvällar i sitt bostadsområde, vilket – med någon enstaka variation – är i linje med utfallet sedan 2016. Ungefär dubbelt så stor andel kvinnor som män känner sig otrygga. Under 2022 redovisas att 19,5% av befolkningen uppger att de har utsatts för *brott mot person*, vilket är en fortsatt minskning sedan 2018.¹⁰⁹

I den slutliga brottsstatistiken för 2022 konstaterades åter en viss nedgång av det totala antalet anmälda brott jämfört med föregående år, vilket innebär en antalet anmälda brott har minskat något tre år i rad, och ligger nu i nivå med 2014. Brott mot person är den brottskategori där antal anmälda brott minskat mest från föregående år, såväl procentuellt som i reella tal (-6% och ca 17 000 färre anmälda brott). Under 2022 konstateras 116 fall med dödligt våld (vilket är 3 fler fall

än under 2021), med en 14%-enheters ökning av dödligt våld med användning av skjutvapen, samt en minskning av dödligt våld mot närstående i parrelation (från 19 fall 2021, till 10 fall 2022).^{110 111}

Under de senaste åren har omfattande fall av brott mot välfärdssamhället upptäckts och uppmärksamats. Det rör sig om individer, företag eller organisationer som genom brottsligt agerande felaktigt försöker tillgodogöra sig offentligt finansierade värden. Från enskilda individers bidragsbrott, till företags systematiska överfakturering av avtalade tjänster i kombination med regelmässig underlåtenhet att leverera offentligt finansierade tjänster enligt överenskommelse. Stora brottshärvor uppdragas, där offentligt finansierade värden och pengar från välfärdssystemen tillskansas grovt organiserad brottslighet. Denna välfärdsbrottslighet är särskilt allvarlig då den bland annat:

- tar pengar och värden från det offentliga,
- blir en sidofinansiering till och bidrar till upprätthållande av organiserad brottslighet,
- innebär att offentliga värden och tjänster inte levereras till dem som har rätt till dem,
- leder till att tjänstepersoner kan utsättas för hot och otillbörlig påverkan, samt
- leder till att förtroendet och tilliten till välfärdssystemen och samhället riskerar att urholkas.^{112 113 114}

Några frågeställningar som kan väckas:

- Hur påverkas Uppsala län av ett kraftigt försämrat säkerhetspolitiskt läge, och vilka konsekvenser kan det få?
- Hur kan aktörer i Uppsala län bidra till att lärdomar från Covid-19-pandemin och andra kriser systematiskt och varaktigt ökar förmågan att förebygga och hantera andra kriser?
- Är ett scenario med mer ständigt pågående systemiska kriser tillräckligt väl beaktat i pågående arbete med att utveckla länets civila försvar och krisberedskap?
- Om en mer permanent krisberedskap ska finnas, hur förhåller sig en sådan till ordinarie styrning och verksamhet, och dess dimensionering?
- Har Uppsala län en tillräckligt effektiv samverkan och ändamålsenliga åtgärder för att öka tryggheten och förebygga allvarlig brottslighet?

2 Miljö och klimat

Vår miljö är på bristningsgränsen

Världen idag står inför enorma utmaningar i att hantera de pågående klimatförändringarna. Konsekvenserna av dessa påverkar såväl människa som miljö och är utan tvekan en av vår tids största utmaningar.¹¹⁵ Det är en global kris som den sammantagna forskningen pekat på i minst 50 år¹¹⁶.

Människans tidigare aktiviteter har gett allvarliga klimatrelaterade konsekvenser. Dessa konsekvenser riskerar att bli ännu mer omfattande och allvarliga, om vi inte förändrar hur våra samhällen ser ut från och med nu.¹¹⁷

En global uppvärmning på mellan 1,5–2,0 grader påverkar allvarligt vår livsmiljö och våra livsförutsättningar, exempelvis genom att ekosystem och biologisk mångfald rubbas, översvämningar och torka ökar, brist på vatten och mat uppstår, samt att risker för mänsklig säkerhet och ekonomisk tillväxt ökar.¹¹⁸

Extrema väderfenomen sker allt oftare med en tätare förekomst av allt allvarligare orkaner, översvämningar och torrperioder och antalet naturkatastrofer har ökat tiofaldigt sedan 1960-talet. Dessa klimat- och väderextremer drabbar varje del av jorden, med allvarliga effekter på naturen, samhällen och dess invånare. Särskilt sårbara samhällen, som historiskt har bidragit minst till negativa klimatförändringar, har drabbats oproportionerligt hårt^{119 120 121}. Uppskattningsvis en miljard människor bor i regioner som inte bedöms ha tillräcklig resiliens för att hantera effekterna av klimatkrisen från och med nu till och med 2050.¹²²

I Sverige och i Uppsala län har vi de senaste åren erfarit exempelvis översvämningar och destabiliserade markförhållanden, samt större bränder och foderbrist till följd av sådana nederbörds- och torrperioder. En händelse som exemplifierar detta är det allvarliga och mycket uppmärksammade jordskredet på E6:an i Stenungssund som skedde under hösten 2023¹²³.

En del av klimatförändringens grundorsaker kan också öka risken för pandemier. Exempelvis kan stora skogsavverkningar tvinga djur att lämna sina naturliga och tidigare avgränsade miljöer. En sådan påtvingad migration riskerar att medföra att dessa migrerande djur utsätter andra djur och människor för nya smittorisker, som de annars inte skulle ha utsatts för¹²⁴.

Vid mer än 1,5 graders global uppvärmning riskerar jorden att passera flera helt kritiska och oåterkalleliga brytpunkter, så kallade *tipping points*, där utvecklingen tippas över, bortom människans kontroll. En sådan brytning är exempelvis den troliga kollapsen av västra Antarktis och Grönlands istäcke, som genom avsmältning av dess isar leder till en mörkare yta, som då reflekterar en mindre del av solens strålar och därmed förstärker uppvärmningen, som i sin tur leder till ännu snabbare avsmältning och ännu snabbare uppvärmning i en negativ självgenererande process och bland annat medför höjda havsnivåer. En annan är när haven värms upp, vilket påverkar korallers möjlighet att bygga skal. Om korallerna dör riskerar fiskbestånd och hela ekosystem att slås ut. Det kan även handla om att metangas som varit knuten i den sibiriska tundran sedan tusentals år sipprar ut ur upptinad permafrost, vilket spår på de klimatpåverkande gaserna ytterligare. Att passera dessa olika brytpunkter leder till allvarliga effekter för jorden och mänskligheten, med direkta och efterföljande konsekvenser i olika ekologiska och socio-ekonomiska system, som i sin tur triggas andra negativa effekter i en självgenererande negativ spiral.¹²⁵

FN:s klimatpanel konstaterar att vi under perioden 2011–2020 har en global uppvärmning på 1,1 grader. Under 2019 var atmosfäriska koldioxidkoncentrationer de högsta på minst 2 miljoner år, och metan- och lustgaskoncentrationerna de högsta på minst 800 000 år. I princip alla analyser och modelleringar pekar på en fortsatt global uppvärmning i ett tidsfönster till och med 2040,

huvudsakligen beroende på ökande och ackumulerande koldioxidutsläpp. Under denna period bedöms det som *mer troligt än inte* att den globala uppvärmningen når 1,5 grader, även med mycket låga utsläpp av växthusgaser. Med enbart något högre utsläpp av växthusgaser bedöms det som *mycket troligt* att uppvärmningen överstiger 1,5 grader till och med 2040. Prognoserna pekar på att vi inför år 2100 kan gå mot en *trolig* global uppvärmning i ett spann mellan 1,4 grader (med det *mest gynnsamma* scenariot, med kraftfulla åtgärder och minskade utsläpp) och *upp till* 4,4 grader (med det *minst gynnsamma* scenariot, avsaknad av åtgärder och fortsatta utsläpp).¹²⁶

127

Den Europeiska unionens vädertjänst Copernicus rapporterar att 2023 var det varmaste år som någonsin har dokumenterats, efter att såväl sommar- som höstmånaderna, månad efter månad, rapporterades som de varmaste någonsin. I exempelvis Europa var september 2023 2,5 grader varmare än genomsnittstemperaturen för samma period under åren 1991-2020.¹²⁸¹²⁹

Enligt den internationella panelen för biologisk mångfald (IPBES) är omkring en miljon av världens åtta miljoner djur- och växtarter nära att utrotas. Utdöendehastigheten till följd av krympande livsmiljöer skenar och är upp till hundra gånger högre än vad den har varit under de senaste tio årmiljonerna. Den senaste uppföljningen av beslutade arbetsprogram och strategier under konventionen för biologisk mångfald pekar mot att inget av de så kallade Aichimålen kommer att nås.¹³⁰

Ett robust samhälle kan förlita sig på ekosystemen, vilket kräver nya sätt att producera varor och tjänster samt ett förändrat konsumtionsmönster. En större efterfrågan på förnybara, ekologiska eller miljöanpassade alternativ ses bland svenska konsumenter, vilket skapar behov av ett tydligare producentansvar parallellt med en omställning till produkter och tjänster med hållbara livscyklar. Just nu pågår en stark utveckling inom förnybar energi, alternativa transportmedel och hållbar samhällsbyggnad. Ett långsiktigt hållbart samhälle behöver andra typer av ekonomiska system än det vi har idag och initiativ kopplade till en cirkulär ekonomi sätts alltmer i fokus. Tjänster baserade på delningsekonomi bedöms öka för att använda resurser mer effektivt.¹³¹

För att möta klimatförändringarna och minska de klimatpåverkande utsläppen behöver länder, företag och individer förändra beteenden och vanor när det exempelvis gäller transporter, mat, produktions- och konsumtionsmönster samt återvinning. Genom Parisavtalet samt FN:s globala utvecklingsmål i Agenda 2030 finns högt ställda klimat- och miljömål. Vid FN:s klimatmöte COP28 i slutet av 2023 enades drygt 200 länder för första gången om att ställa om från fossila bränslen, vilket ses som en stor framgång, även om många kanske hade hoppats på mer offensiva skrivningar. Globala ambitioner och mål på miljö- och klimatområdet länkas ned till vår nationella nivå genom Sveriges nationella miljömål.¹³²¹³³ ¹³⁴

Klimatkrisen och hållbarhetsmålen driver utveckling och innovation framåt i Sverige. Det sker stora forskningsinsatser, samt investeringar i exempelvis förnybar energi, kapacitetsutbyggnad av elnät för elektrifiering av och modernisering av transportsystem. En nödvändig omställning för att möta klimatförändringarna leder också till möjligheter för länder och företag med kunskap och framförhållning att dra ekonomisk fördel av utvecklingen, genom att utveckla miljöteknik, varor, tjänster och affärsmodeller som bygger på förändrade förutsättningar och behov.¹³⁵

Den svenska ambitionen är att vara ledande i arbetet med att nå en hållbar utveckling internationellt och bli ett av världens första fossilfria välfärdsländer, som visar vägen till hur minskade utsläpp kan kombineras med tillväxt, jobb och välbefinnande. Klimatarbetet handlar även om förebyggande arbete för att minska de risker som ett förändrat klimat innebär och att skapa ett tryggt, robust och säkert samhälle som har förmåga att anpassa sig till nya förutsättningar.¹³⁶ ¹³⁷

Expertbedömningar pekar dock sedan flera år på att nivån av de åtgärder som genomförs och

planeras, och de styrmedel som används, är otillräckliga för att nå Sveriges miljömål och att Sveriges klimatomställning behöver accelerera och utsläppen minska snabbare än hittills^{138 139}.

Samtidigt pekar det svenska näringslivet på hur det – med en ambition att både bidra till en positiv samhällsutveckling och stärka sin konkurrenskraft - tar och vill fortsätta ta en ledarroll i klimatomställningen, och ger en kraftfull uppmaning till de offentliga beslutsfattarna: svara upp mot och ta tillvara näringslivets drivkraft i frågorna^{140 141}.

Resursbristen ökar

Klimatförändringarna i kombination med bland annat den demografiska utvecklingen och ekonomisk tillväxt skapar ett tryck på kritiska resurser som exempelvis vatten, mat, odlingsbar mark, bioresurser, viktiga mineraler och metaller, samt energi. Detta kommer att märkas såväl globalt som lokalt, och hållbar resursstyrning kommer att vara i centrum för beslutsfattande på alla nivåer. I en utblick mot 2030 förutspås en ännu större påfrestning på redan begränsade globala resurser. Bristande tillgänglighet av dessa resurser förutspås att direkt påverka länders och myndigheters förmåga att möta upp de behov som finns avseende säkerhet och trygghet, ekonomisk tillväxt, social sammanhållning och ekologisk hållbarhet.^{142 143}

Klimatförändringarna lyfts fram som ett av de största hoten mot global säkerhet, med risk för konflikter i en skala som inte har setts tidigare, som en följd av bland annat resursbrist¹⁴⁴.

I och med kriget i Ukraina och Rysslands neddragning av gasexporter till väst har ländernas sårbarhet blivit tydlig. Mycket höga energipriser som följd av en sammanflätad europeisk energimarknad och den fortfarande höga graden av beroende av fossila energier leder till ekonomiska och säkerhetsrelaterade utmaningar runt om i Europa. Fattigdom och inkomstklyftor ökar, och resurser för klimatsmarta investeringar och omställningsarbete minskar. Dessutom ökar bristen på energi oron och osäkerheten bland befolkningen, med idag okända effekter på den långsiktiga sociala sammanhållningen.¹⁴⁵

Ett sätt att minska jordens resursanvändning är att öka återvinningen och återanvändningen av produkter och material, att gå mot en mer cirkulär ekonomi. Att utvecklingen mot en mer cirkulär ekonomi inte går tillräckligt snabbt förklaras av exempelvis: höga utvinningshastigheter, pågående lageruppbyggnad, samt låga nivåer av bearbetning och återvinning och återanvändande. En global cirkulär ekonomi bedöms ha avgörande effekter på utsläpp och den globala uppvärmningen.¹⁴⁶

Varningar om vatten- och matbrist har varit ett regelbundet återkommande tema på den internationella arenan. En bidragande faktor är att få länder står för en stor del av odlade grödor på världsmarknaden. Kriget i Ukraina har till exempel haft som följd att stora mängder vete inte har kunnat exporteras ur landet, vilket har påverkat livsmedelsförsörjningen negativt i hela världen¹⁴⁷. Inom EU påverkar vattenbrist och torka en tredjedel av det territoriella området. Som en följd av att vi blir fler och den ekonomiska tillväxten fortsätter så kommer också behovet av energi att öka. Och även om den globala efterfrågan på olja förväntas matta av efter 2040, så kommer olja, kol och gas möta större delen av den globala efterfrågan på energi, huvudsakligen på grund av att förnybar energi inte ännu vid det tillfället förväntas kunna möta den globala efterfrågan.¹⁴⁸

Några frågeställningar som kan väckas:

- Vidtas tillräckligt effektiva åtgärder på alla nivåer för att minska länets klimat- och miljöpåverkan?
- Är Uppsala län tillräckligt väl förberedd på ett varmare klimat och förändringar i ekosystemen?
- Vilka synergier kan länet dra av att vi samtidigt ska klimatanpassa, bygga upp ett nytt totalförsvar och ställa om till ett fossilt oberoende samhälle?
- Vidtas tillräckliga åtgärder för att förebygga och hantera resursbrist globalt och regionalt?
- Hur väl svarar offentliga beslutsfattare upp mot näringslivets krav och behov i klimatomställningen?
- Präglas Uppsala läns arbete med klimatkrisen i tillräckligt hög grad av relevanta lärdomar från hanteringen av Covid-19-pandemin och andra kriser?

3 Globalisering

Globaliseringen är en stark kraft – men ändrar den form?

En av de starkaste utvecklingskrafterna sedan andra världskrigets slut kommer ur den snabba globalisering som inneburit ett paradigmskifte i hur människor rör sig, företag agerar och samhällen interagerar. Globaliseringen har drivits på av bland annat politiska beslut och avreglering, förbättrade kommunikationer, samt teknikutveckling. Människor har blivit globala medborgare, inte bara på nätet, utan även fysiskt. Detta möjliggör globala utbyten, interaktion och kommunikation där gränsernas betydelse minskar.¹⁴⁹

Världens länder har integrerats genom exempelvis handel, gränsöverskridande investeringar, migration och kapitalflöden. Allt fler länder deltar i den globala ekonomin. Vidare ser vi att transport- och kommunikationskostnader har minskat sett över en längre tidsperiod. Det faktum att världens länder är alltmer sammanlänkade leder också till att de blir mer och mer påverkade av varandras utveckling. EU är ett exempel på en politisk vilja med mål om en fri rörlighet av kapital, varor, tjänster och människor, vilket innebär en ökad integrering av platser, regioner och länder.¹⁵⁰

Globalisering innebär att samhällen, företag och människor globalt knyts närmare varandra i ömsesidiga beroendeförhållanden. Det finns två sidor av globaliseringen. Å ena sidan medför frihandeln och globaliseringen en ökad ekonomisk tillväxt, som har bidragit till minskad fattigdom. Välstånd och samhällsutveckling stimuleras av att kultur, teknik och kunskap sprids mellan länder och människor.¹⁵¹ En snabb tillväxttakt de senaste decennierna har som en följd av globaliseringen lyft flera länder i Asien, Sydamerika och delar av Afrika, från en underutvecklad nivå till en situation som närmast kan jämföras med Europa och USA på 1950- och 60-talet. Ett ökat välstånd har de senaste decennierna ökat medellivslängden globalt och minskat spädbarnsdödligheten.¹⁵²

Å andra sidan menar många att globaliseringen har givit marknaden mer makt, att den skapar inkomst- och förmögenhetsklyftor, samt har negativ inverkan på klimat och miljö.¹⁵³

Globaliseringens ekonomiska tillväxt och handel har exempelvis medfört att de globala transporter ökat, med efterföljande utsläpp och miljöbelastning. Idag är exempelvis sjöfarten helt fossilberoende och bedöms vara det trafikslag där en omställning kommer att vara svårast, genom världsfloottans stora förbrukning av bränsle.¹⁵⁴

Den globala sammanlänkningen och den ökade rörligheten medför också ökad sårbarhet för globala risker, skeenden och kriser, vilket inte minst kriget i Ukraina och Covid-19-pandemin är tydliga exempel på.^{155 156 157}

Våren 2023 konstaterades att endast 12% av målen i Agenda-2030 ligger i linje med plan, och hela 30% står still eller har backat under 2015 års baslinje.¹⁵⁸

Covid-19-pandemin har medfört att decennier av framsteg backar inom områden som exempelvis fattigdomsbekämpning, hälsa och utbildning. Uppföljning av de globala Agenda 2030-målen visar på hur de mest fattiga och sårbara – barn, äldre, personer med funktionsvariationer, migranter och flyktingar – har drabbats hårdast av Covid-19-pandemin. För första gången på över tjugo år noteras en ökning i antalet människor i extrem fattigdom i världen, och antalet människor i hungersnöd har backat till 2005 års nivåer. En potentiell utbildningskatastrof rapporteras när uppföljning visar hur ytterligare cirka 100 miljoner barn har fallit under det lägsta gränsvärdet för läskunnighet som en följd av Covid-19-pandemin. Avbrott i tillgången på hälso- och sjukvård och vaccinationer i kombination med brist på mat och näring riskerar att leda till hundratusentals ytterligare dödsfall bland barn och tiotusentals ytterligare dödsfall bland mödrar.^{159 160}

Såväl kriget i Ukraina som Covid-19-pandemin har visat på sårbarheter i globala värdekedjor, där leverans- och distributionsnätverk inte var så stabila och pålitliga som man planerat för.^{161 162} Samtidigt som aktuell forskning pekar på styrkan hos företag med högre andel globala nätverk¹⁶³,

leder dessa erfarenheter troligtvis till att företag försöker skapa större motståndskraft mot kommande globala risker genom att bland annat öka redundansen i värdekedjorna, nedkortning av leveranskedjor, säkerställd lagerhållning, samt öka kritisk produktionskapacitet i hemlandet^{164 165}.

Vissa bedömare menar att det finns tecken på att globaliseringen totalt sett håller på att mattas av som utvecklingskraft, att globaliseringen är på tillbakagång eller tar en ny form. Tecken på detta kan till exempel vara att världshandelns andel av BNP – som har stigit under decennier – till synes har planat ut något efter 2008, att en ökad grad av nationalism, politisk populism och protektionism syns på olika håll, ökade spänningar mellan aspirerande stormakter och geopolitiska aktörer, samt viljan att minska sårbarheter i globala leveranskedjor genom att ”ta hem” produktion eller förlägga den hos betrodda länder i närheten.^{166 167 168}

Många andra bedömare menar att globaliseringen står stadig som viktig utvecklingskraft. Den enhetliga och snabba uppslutningen från väst för att stödja Ukraina, och de internationella samarbeten som tog form och rekordsnabbt utvecklade vacciner mot Covid-19 lyfts ibland fram som exempel på detta. Det faktum att världen på många sätt är mer sammanlänkad än någonsin, inte minst ekonomiskt, stödjer även synsättet om att globaliseringen står stadig. Behovet av att gemensamt hantera globala och internationella utmaningar blir inte mindre framöver, i allt från klimatfrågor och social orättvisa till konflikter. Såväl FN som internationella företagsledare pekar på hur globaliseringen och internationella samarbeten ger positiva effekter på samhällsutveckling och välbefinnande, även om olika korrigeringar kan ske i hur globalisering upprätthålls och hur interaktioner sker. Det förefaller dessutom finnas ett brett globalt folkligt stöd för globaliseringen generellt, vilket kan ses som en indikation på att den står sig stark som utvecklingskraft.^{169 170 171}

Det geopolitiska landskapet förändras

Samtidigt som vi lever i en värld som är starkt sammanlänkad, inte minst ekonomiskt, så är världen också alltmer geopolitiskt fragmenterad. I över 30 år efter det kalla krigets slut var USA den absoluta globala ledaren, såväl militärt som ekonomiskt, och det geopolitiska landskapet och dess maktpositioner var relativt tydligt fördelade. Det centrerades kring USA och dess närmaste allierade. Men på samma gång som globaliseringen långsiktigt har bidragit till framväxande ekonomier som har lyft miljontals ur fattigdom, har också dessa ekonomiers inflytande på den globala arenan ökat. Ryssland och Kina har, på samma sätt som EU har gjort när det har utvidgats och fördjupat sitt samarbete, använt den framväxande ekonomiska styrkan som ett sätt att öka sitt geopolitiska inflytande på – en mer flerpölig geopolitisk maktfördelning har vuxit fram. Även andra framväxande ekonomier blir mer och mer viktiga aktörer i den globala ekonomin och på den internationella finansmarknaden, med exempelvis Brasilien, Indien och Turkiet.^{172 173 174}

Under det senaste decenniet har vi kunnat se hur länder med ett relativt maktövertag har använt såväl mjukare som hårdare maktmedel för att skapa geopolitiska fördelar, där frågor om försörjnings- och leveranskedjor, kritiska mineraler och global storpolitik varit i fokus. Konkurrensen om geopolitisk makt genom tillgång till kritiska material och påverkan genom investeringar och ekonomiska fördelar blir tydligt om man betraktar hur exempelvis Kina förutom att vara Afrikas största handelspartner, också är dess största långgivare, samt en av de största aktörerna för direktinvesteringar i Afrika. Vi kan även se hur Ryssland har positionerat sig gentemot Afrika över tid.¹⁷⁵

I sken av ovanstående ska Sveriges fyndigheter av sällsynta jordartsmetaller därmed inte enbart ses ur ett ekonomiskt eller hållbarhetsperspektiv, utan också ur ett geopolitiskt perspektiv¹⁷⁶.

Den traditionella bilden av globala stormakter kan komma att luckras upp i framtiden. Historiskt har framför allt faktorer som befolkningsmängd, BNP och militära utgifter präglat bilden av supermakter. Nu framhävs även andra faktorer som kan påverka maktbalansen, vilket öppnar upp för en maktbalans där såväl regioner och städer som företag och globala rörelser kan spela en global roll. Olika geopolitiska relationer, spänningar och skiljelinjer utvecklas. FN:s generalsekreterare António Guterres lyfter själv fram risken med en förstärkt global skiljelinje mellan Väst och Öst, där världens två ekonomiska supermakter USA och Kina inte närmar sig varandra i olika globalt kritiska frågor, men även en förstärkt skiljelinje mellan de nordliga och sydliga delarna av världen, där det finns en stark frustration från de sydliga delarna bland annat över en ojämlig fördelning av Covid-19 vaccin och hur kostnader och effekter av klimatkrisen ska fördelas¹⁷⁷.

Vissa bedömare menar att en allt starkare geopolitisk fragmentering är att vänta, där en geoekonomisk krigsföring blir normen; defensivt för att stärka den egna nationens suveränitet i förhållande till andra makter och för att minska den egna sårbarheten, samt offensivt för att minska andras möjligheter till tillväxt och makt. En sådan geoekonomisk krigsföring kommer att ytterligare belysa sårbarheter skapade av ekonomiska och teknologiska beroenden.^{178 179}

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har i grunden skakat om den europeiska geopolitiska plattformen och skapat en stor spricka i Eurasiens identitet och säkerhet, vars långsiktiga följder kan vara svåra att överblicka¹⁸⁰.

Vissa bedömare menar att vi nu ser en ny version av det kalla kriget, där vi utifrån dagens förutsättningar ser ett Ryssland som återigen utmanar västvärlden militärt, politiskt och ekonomiskt, samtidigt som vi ser en fördjupad stormaktskonkurrens mellan USA, Ryssland och Kina^{181 182}.

Under de senaste decennierna har Kina haft en mycket stark ekonomisk utveckling, som initialt grundade sig i stora investeringar i infrastruktur, exportbaserad industri och forskning. Från att ha förknippats med massproduktion av förbrukningsvaror, är Kina idag också en stor leverantör av avancerad teknologi inom ett flertal områden.

Vissa analyser pekar på att Kina har ett internationellt försprång i forskning och utveckling av så många som 37 av 44 globalt kritiska teknologier. Under de senaste åren har den ekonomiska utvecklingen förstärkts av inhemsk konsumtion, där Kina ensamt beräknas tillföra minst en miljard människor till den globala medelklassen fram till 2030.^{183 184}

Kinas överenskommelser med Ryssland om fördjupad ekonomisk samverkan, handel och säkrande av kritiska försörjningskedjor, ska ses i skenet av att Kina är Rysslands största handelspartner, men också i skenet av Rysslands krig mot Ukraina och vilka geopolitiska konsekvenser dessa överenskommelser kan medföra. Vissa bedömare menar att Kina inte fullt ut stödjer Rysslands krig mot Ukraina, då ett sådant stöd skulle kunna innebära säkerhetspolitiska, men kanske framför allt ekonomiska risker i form av sanktioner som då skulle kunna drabba Kina, något den kinesiska regimen helst vill undvika. Parallellt med detta finns Kinas geopolitiska ambitioner mot Stilla havsregionen och specifikt Taiwan, som ytterligare en kritisk faktor att beakta, inte minst i relation till USA (såväl politiskt, ekonomiskt som militärt).^{185 186 187}

I efterdyningarna av finanskrisen 2008–2009 och sitt agerande under Covid-19-pandemin lade EU en grund för att ta en tydligare geopolitisk roll. Under pandemin uppvisade EU en ny ekonomisk solidaritet i samband med hantering av pandemins effekter, när de rika länderna i norr för första gången gick med på att utnyttja starka kreditbetyg för att underlätta för de ekonomiskt svagare och hårt drabbade länderna i unionens södra delar¹⁸⁸. Genom sitt enade och kraftfulla förhållningssätt och agerande i samband med kriget i Ukraina menar vissa bedömare att EU på allvar har trätt fram som en betydelsefull och global geopolitisk aktör.¹⁸⁹

Sverige spelar givetvis en roll i och påverkas av det geopolitiska sammanhanget, i såväl vårt närområde som globalt. Förutom den påverkan vi kan ha som enskild aktör, utgör givetvis det nordiska samarbetet, EU, det transatlantiska samarbetet och ett kommande Natomedlemskap Sveriges viktigaste plattformar i det geopolitiska sammanhanget.^{190 191}

Några frågeställningar som kan väckas:

- Vilken roll vill Uppsala län ta i en globaliserad värld under förändring?
- Hur kan länet bidra till en globalt hållbar samhällsutveckling, inte minst i sken av aktuella kriser?
- Hur framtidssäkrar Uppsala län en god internationell position, med internationell tillgänglighet och förbindelser mot de växande ekonomierna och de globala nätverken, även när tendenser till protektionism finns?

4 Demografi

Vi blir fler och vi blir äldre

Hur demografin ser ut i ett land har stora effekter på dess ekonomi och förutsättningarna för arbetsmarknadens utformning. Förändringar i befolkningens sammansättning har stor betydelse för såväl framtida tillväxt och produktivitet utveckling som möjligheterna att finansiera de offentliga välfärdssystemen.¹⁹²

Totalt förväntas världens befolkning öka med cirka 1 miljard till drygt 8,5 miljarder år 2030¹⁹³. I januari 2017 blev vi fler än 10 miljoner invånare i Sverige. År 2032 beräknas folkmängden passera 11 miljoner. År 2070 beräknas Sveriges befolkning att uppgå till knappt 12,7 miljoner, en ökning på drygt två miljoner från dagens nivå¹⁹⁴.

I västvärlden ser man en tydlig demografisk trend med låga födelsetal och ökad livslängd, vilket medfört en allt äldre befolkning. Med längre liv kommer idag också större behov av omsorg och vård, vilket sätter press på välfärdssystemen. Sverige låg 2021 på nionde plats inom EU i termer av antal barn födda per kvinna (fertilitetstalet: 1,67). Under 2022 registrerade Sverige det lägsta antalet födda på 17 år, med en summerad fruktsamhet på endast 1,52¹⁹⁵. För att ett samhälle inte ska krympa på grund av att dödstaten överstiger födslar skulle siffran behöva vara drygt 2. En bidragande faktor till att siffran inte är ännu lägre är att utrikes födda kvinnor i snitt föder fler barn¹⁹⁶ och att vi har haft en historiskt snabb befolkningsökning genom flyktinginvandring. Gapet mellan fertiliteten av inrikes- och utrikesfödda kvinnor förväntas dock minska i framtiden. Många nyanlända är i arbetsför ålder, och en viktig fråga är i vilken omfattning och takt som nyanlända kommer i arbete och kan bidra till finansieringen av välfärden¹⁹⁷.

Under perioden 2010–2022 ökade Sveriges befolkning med 11,7 procent eller drygt 1 miljon, varav merparten skedde i storstadsregionerna eller i dess närhet¹⁹⁸. Samtidigt minskade folkmängden under samma period i 64 av Sveriges 290 kommuner och många av Sveriges kommuner har under flera decennier bevittnat en minskande befolkning. Dessa inomregionala skillnader försvårar förnyelsen i många regionala och lokala ekonomier.¹⁹⁹

I takt med att antalet äldre ökar i befolkningen, kommer efterfrågan på sjukvård och äldreomsorg öka, förutom att det ställer krav på samhällets utformning gällande exempelvis boenden och tillgänglighet. Utmaningen med en växande andel äldre ställer krav på nya arbetssätt och hjälpmedel, vilket kan innebära nya innovationsmöjligheter exempelvis inom Life-science-sektorn.

I storstadsregionerna samt i övriga universitets- och högskoleorter är befolkningen yngre än genomsnittet. Det innebär att de får ett mer gynnsamt läge i den rådande demografiska utvecklingen. Exempelvis kommer endast tre län (Uppsala, Stockholm och Västra Götaland) att ha fler ungdomar som kommer in på arbetsmarknaden än pensionsavgångar år 2025. Det finns dock ett stort rekryteringsbehov i samtliga län, antingen på grund av stora befolkningsökningar eller den demografiska utvecklingen.²⁰⁰ Långtidsutredningen 2019 förutspår stora utmaningar vad gäller att tillhandahålla arbetskraft till välfärden. Sammantaget ökar den demografiskt betingade efterfrågan på kommunala tjänster med cirka 18 procent mellan 2018 och 2035, vilket motsvarar en ökning med i genomsnitt kring 1 procent per år. Även om beräkningarna indikerar personalbrist i alla regioner väntas den bli störst i landsbygdsregionerna.²⁰¹ För att underlätta för bemanning i välfärdstjänster och över lag bör den tekniska utvecklingen, där digitalisering utgör en stor del, utnyttjas för att arbeta mer resurseffektivt.

Folkhälsa

Den demografiska utvecklingen bär också på hälsoperspektiv. Med ett folkhälsoperspektiv kan vi med en europeisk utblick konstatera att²⁰²:

- svenskarna lever längre och är friskare än den genomsnittliga EU-medborgaren. Sverige har den sjunde högsta medellivslängden i EU, även om den minskade något mer än EU genomsnittet 2019–2020 på grund av det relativt stora antalet dödsfall i Covid-19. Antalet förväntade friska levnadsår för både män och kvinnor vid 65 års ålder är bland de högsta i hela EU.
- en något högre andel än i EU som helhet har en eller flera kroniska sjukdomar i Sverige. Kroniska sjukdomar är vanligare bland äldre människor och i gruppen låginkomsttagare.
- statistiken visar att den mentala hälsan av befolkningen har försämrats under pandemin, utöver den redan negativa trenden som har uppmärksammats framför allt bland unga vuxna och kvinnor under tidigare år.
- könsskillnaderna i Sverige är relativt små i europeisk jämförelse, men det finns seglivade socioekonomiska klyftor. Exempelvis är den förväntade medellivslängden vid 30 års ålder hos män med universitetsutbildning fyra år längre än bland män som inte har gått ut gymnasiet. Utbildningsgapet i återstående medellivslängd för kvinnor är något mindre med knappt tre år.
- andelen med behörighet till gymnasiet sjunkit under perioden 2010–2022 med ungefär tre procentenheter bland både flickor och pojkar, främst bland dem vars föräldrar har högst förgymnasial utbildningsnivå. Detta riskerar på sikt att öka skillnaderna i hälsa hos befolkningen²⁰³.
- förutsättningarna för hälsa, som goda försörjningsmöjligheter och utbildning, inte har förbättrats för alla. Personer med kort utbildning, särskilt kvinnor, och även barn till föräldrar med kort utbildning är grupper som i flera avseenden halkar efter.
- rökning och alkoholkonsumtion inte är särskilt omfattande i Sverige, men att övervikt och fetma är ett växande folkhälsoproblem bland ungdomar och vuxna. En av sju vuxna och nästan en av fem femtonåringar är överviktiga eller feta, vilket är mer än i de flesta EU-länder.
- år 2020 uppgav 66 procent i befolkningen en tillräcklig fysisk aktivitet, det vill säga 150 minuter eller mer, under en vanlig vecka de senaste 12 månaderna. Det är vanligare att uppge tillräcklig fysisk aktivitet bland personer med eftergymnasial utbildningsnivå jämfört med personer med förgymnasial och gymnasial utbildningsnivå. Särskilt låg andel som uppgav tillräcklig fysisk aktivitet (45 %) fanns bland personer födda utanför Europa. Svenska ungdomar är också betydligt mindre fysiskt aktiva än EU-genomsnittet.²⁰⁴

Covid-19-pandemin har medfört såväl direkta som indirekta hälsoeffekter. I form av dödlighet kan vi i slutet av 2023 på global nivå konstatera drygt 7 miljoner rapporterade dödsfall²⁰⁵, och nationellt mer än 25 000 dödsfall²⁰⁶.

Förutom virusets direkta konsekvenser i form av dödlighet och sjuklighet, finns indirekta hälsoeffekter från pandemin. När tillgång till förskola och undervisning minskar, kan det påverka vissa barns trygghet och utveckling. Mångas liv och levnadsvanor har påverkats av pandemin; ungdomars levnadsvanor har påverkats mest, men även individer som tillhör riskgrupper har påverkats starkt. Vanliga virusinfektioner har minskat som en följd av åtgärderna under pandemin. Vissa branscher som drabbats, exempelvis servicenäringar, medför att grupper med låg utbildning och utländsk bakgrund kan få sämre försörjningsmöjligheter. Försämrade levnadsförhållanden kan leda till sämre trygghet i mer utsatta områden. Som en följd av ovanstående i kombination med större social isolering kan exempelvis ohälsosamma levnadsvanor och missbruk, samt psykisk ohälsa öka.^{207 208}

De kommande årens uppföljningar av folkhälsan kommer att synliggöra effekterna av Covid-19 i relation till folkhälsan och olika sjukdomar²⁰⁹.

Vi bor tätare

Att människor i världen sökte sig bort från de större städerna under Covid-19-pandemin, bedöms inte långsiktigt förändra att urbanisering är en fortsatt stark global trend. Urbaniseringen – att världens befolkning bor och arbetar i allt större städer – bedöms dock sakta ned något de närmaste decennierna. Från att 50 procent av världens befolkning bodde i städer 2020 (en fördubbling mot 1950), beräknas 70 procent av världens invånare bo i städer 2050.²¹⁰

I den globala konkurrensen om företag, investeringar och människor spelar städerna en nyckelroll. Städer är tillgängliga, de har ett utbud av en större och bredare arbetskraft och de erbjuder miljöer som är attraktiva för individer och företag. De har en bättre utbyggd infrastruktur – från gator och kollektivtrafik till bredband – och kan byggas resurseffektivt. För många symboliserar städerna livschanser och hopp om ett bättre liv för en stor del av världens befolkning, inte minst bland yngre generationer och inte bara i utvecklingsländerna. Till urbaniseringens baksidor hör trängsel, miljöpåverkan av fossildrivna transporter, anonymitet, trångboddhet och att resurser allokeras till där flest bor. Byggandet av städer erbjuder möjligheter till att skapa hållbara samhällen och städer, med hållbara transportlösningar, energieffektiva byggnader och införande av nya tekniska lösningar som inte utarmar miljö och resurser.

Tillväxtverket har gjort en befolkningsframskrivning som visar på att folkmängden ökar mest i tätortsnära områden. När det gäller befolkningsminskning så ökar den mest i områden med mycket låg tillgänglighet till tätorter. Enligt framskrivningen kommer sammanlagt 154 000 människor att bo i Sveriges gles- och landsbygdsområden år 2038. Siffrorna visar på hur betydande urbaniseringen är i Sverige idag.²¹¹

Resurssvaga grupper har svårt att ta sig in på bostadsmarknaden, då det egna kapitalet är litet och att det finns få hyresrätter med lägre hyra. Produktionskostnaderna för nya bostäder har stigit markant de senaste decennierna, vilket har medfört att de bostäder som byggs blir dyrare. Bostadsutbudet har därmed främst varit tillgängligt för resursstarka målgrupper. En långvarig konjunktunedgång, i kombination med en större avmattning på bostadsmarknaden, kan påverka utbyggnadstakten och orsaka en mer utbredd bostadsbrist längre fram.²¹²

Den mycket kraftiga inbromsningen i byggandet av lägenheter som redovisas 2023 ger anledning till oro, i sken av befolkningsutveckling, städernas attraktivitet och resurssvagas svårighet att ta sin in på bostadsmarknaden. För Uppsala län redovisas under de tre första kvartalen 2023 en nedgång i byggandet av lägenheter med ca 80% jämfört med föregående år.²¹³

Covid-19-pandemin visade både på städernas styrkor och brister, samtidigt som exempelvis förändrade beteendemönster och distansarbete, i kombination med krav på ökad trygghet och livskvalitet, samt behov av teknisk och social robusthet inför kommande kriser ställer nya krav på samhällsplanering och urbaniserade områden.^{214 215}

Några frågeställningar som kan väckas:

- Klarar Uppsala län att på ett effektivt och hållbart sätt möta en befolkningsökning vad gäller bostäder, kapacitet i infrastrukturen och utbyggd service?
- Hur kan teknisk utveckling, digitalisering, samt nya synsätt och arbetssätt, öka både livskvalitet och effektivisera välfärdsinsatserna gentemot en åldrande befolkning?
- Hur kan fler som står långt från arbetsmarknaden komma närmare den, i syfte att både öka den sociala inkluderingen, säkra tillflöde av arbetskraft, samt stärka finansiering av välfärden?
- Hur skapar vi goda förutsättningar för fortsatt växande städer, med hållbara och attraktiva stadsmiljöer, samtidigt som vi skapar goda förutsättningar för landsbygd och mindre tätorter som är attraktiva och har utvecklingskraft?
- Vilka konsekvenser får den kraftiga inbromsningen av byggandet, och hur hanteras den?

5 Teknikutveckling

Framtiden är på väg – i en allt snabbare takt

Vi har både historiskt och i närtid sett omvälvande samhällseffekter till följd av teknikutveckling. Den har förändrat tillvaron för människor och företag i hela världen. Teknikutvecklingen har bidragit till att lyfta folk från fattigdom och öka välståndet för många, den har bidragit till att utveckla samhället och förenkla vardagen. Vid millennieskiftet kunde vi inte föreställa oss hur internet, smarta telefoner och appar skulle revolutionera vardagen – och utvecklingen bara fortsätter. När nya teknologier utvecklas och börjar samverka ökar tempot i omvandlingen och det sker just nu omvälvande förändringar i samhället. Utvecklingen bidrar inte bara till ökat välstånd, utan påverkar också hur vi uppfattar vår omvärld och vårt sätt att arbeta och leva. Vi kan vara säkra på att tekniken kommer att ta stora steg framåt och att nya innovationer kommer att förändra vårt beteende och få konsekvenser för samhällets och människors sammankoppling, förmågor, effektivitet, tillväxt och sysselsättning.²¹⁶

Teknikutvecklingen ses som en avgörande del för att hantera olika samhällsutmaningar, exempelvis klimatkrisen. Olika teknologier är helt nödvändiga för att minska utsläpp av växthusgaser, skynda på omställningen till ett fossilfritt samhälle och minska den globala uppvärmningen. Utvecklingen kan stödja mer resurseffektiv produktion och utvecklingen av en mer cirkulär ekonomi. Teknikutvecklingen är också nödvändig för att anpassa samhällen till effekterna av klimatförändringarna.^{217 218}

Den teknologiska utvecklingen utmärks av hastigheten, räckvidden och genomslaget. De senaste årens utveckling har medfört stora framsteg inom exempelvis automatiserade, digitaliserade och virtuella produkter, robotteknik, additiv tillverkning (3D-printing) och artificiell intelligens (AI). Utvecklingen medför stora möjligheter till högre produktivitet och välfärdsvinster det kommande årtiondet.²¹⁹

Vissa teknologiska trender accelererade som en följd av Covid-19-pandemin. Några trender som särskilt kan uppmärksammas för den roll de spelar under pandemin och för dess fortsatta globala potential är vaccikutveckling, e-handel och automatiserade leveranser, digitala och kontaktlösa betalningar, distansarbete och distansundervisning, e-hälsolösningar i alla led, online underhållning, mer robusta värdekedjor genom teknologi (Big Data, molnet-programmering, Internet-of-things, blockchain-teknologi), 3D-printning, robotics och drönare, samt 5G-baserad informations- och kommunikationsteknologi. Många bedömare menar att Covid-19-pandemin på ett bestående sätt globalt har förändrat exempelvis vårt arbetsliv, undervisning samt mognaden i och användandet av distansbaserade tjänster.^{220 221 222 223}

AI-plattformen ChatGPT är den snabbast spridda applikationen på internet någonsin, och den nådde 100 miljoner användare i början av 2023, endast två månader efter sin lansering, något som exempelvis tog Instagram 2,5 år att uppnå²²⁴. I och med ChatGPT:s och andra AI-tillämpningars kraftfulla genomslag och den snabba tekniska utvecklingen under 2023, så har AI hamnat i starkt fokus. Men även om AI har gått från att ha varit en slags ”teknologisk bubblare” som nu har fått ett mer publikt genomslag, så är det något som både har funnits och utvecklats sedan det sena 1950-talet. De flesta människor möter dagligen AI på olika sätt, i allt från den väderinformation som man får genom sin smartphone när man vaknar, till kvällens rekommendation av nästa serie att titta på genom sin streamingtjänst. AI kan underlätta inom de flesta professionella områden, i exempelvis allt från finansiella tjänster, resurseffektivt och högproduktivt jordbruk, till att ta fram sjukdomsprognoser eller granska röntgenbilder i sjukvården. I många branscher står AI idag för den mest komplicerade och omfattande databehandlingen i produktionen.

AI innebär förmågan hos datorprogram (i en artificiell miljö eller exempelvis i en maskin eller en robot) att genomföra uppgifter som förknippas med (huvudsakligen) människors naturliga intelligens. Det kan bland annat röra sig om förmågan att resonera, att lära sig saker av tidigare

erfarenheter, förstå sammanhang, lösa problem, fatta beslut, planera en sekvens av handlingar eller att generalisera. Från att initialt ha använts för relativt väl avgränsade informationsbehandlande uppgifter, med ett mer deduktivt trial-and-error angreppssätt, går AI idag i rasande takt mot en mer och mer generell intelligent problemlösningsförmåga där AI använder information och erfarenheter från olika områden och mer induktivt tillämpar detta, av egen kraft, inom nya områden. Förutom att denna utveckling öppnar upp möjligheter till innovation, effektivitet, ökat välbefinnande, samt en positiv samhällsutveckling, så lyfts också stora farhågor fram med en alltför snabb och oreglerad utveckling, något som berörs under omvärldsanalysens avsnitt *Säkerhet och Risk*.^{225 226 227 228 229}

I takt med att produktutvecklingen blir allt snabbare, ökar vikten för producerande företag att ha en produktionsnära forskning och utveckling. Det blir viktigare att ha hög utbildningsnivå, god infrastruktur och säkerhet än att fokusera på arbetskraftskostnader, vilket öppnar möjligheter för en återindustrialisering av högkostnadsländer, som exempelvis Sverige. OECD förutspår att automatisering medför en förflyttning av arbetstillfällena samtidigt som AI förväntas minska betydelsen av billig arbetskraft. Om det sker en snabb automatisering i kombination med en snabb AI-utveckling kan det handla om ännu större påverkan på arbetstillfällena. Utvecklingen kommer med stor sannolikhet att påverka sysselsättningen och utbildningsbehoven. Beroende på hur utvecklingen ser ut kan en polarisering av kompetens leda till ökande skillnader mellan högutbildade och lågutbildade inom städer. Efterfrågan på serviceyrken som inte kan skötas med automatisering, digitalisering eller robotar kan komma att öka, med påföljden att högutbildade kan behöva söka sig till dessa yrken. Teknikutvecklingen kan således komma att frigöra arbetskraft men samtidigt kan ny efterfrågan komma att uppstå inom andra områden.²³⁰

Sverige är långt kommet i digitaliseringen av offentlig sektor. Nya tekniker utvecklas och sätts i samverkan och just nu sker omvälvande förändringar i samhället. Digitaliseringen och nya tekniker påverkar såväl arbetsmarknad som välfärdstjänster. Ny teknik innebär att nya färdigheter och kunskaper efterfrågas, samtidigt som annan kunskap blir föråldrad²³¹. Att anpassa sig till det nya teknologiska och digitala samhället blir därför avgörande.

Erfarenheter från pandemin pekar på behovet av att fortsätta arbetet med digital delaktighet i Sverige, ett arbete som idag bedöms vara fragmenterat, samt att – även om bredbandsnätet i stort klarat av trafiken under pandemin – fortsätta utbyggnaden av snabbt bredband i hela Sverige. Cirka 94 procent av Sverige har tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet i områden där man normalt befinner sig.²³²²³³

Under industrialismen förknippades teknikutvecklingen främst med fysiskt krävande arbeten. Dagens teknologiutveckling medför att även kognitiva arbetsuppgifter kan automatiseras. I en kommunal verksamhet kan det handla om handläggning av ansökningar avseende ekonomiskt bistånd, färdtjänstillstånd och annat. Algoritmer, databehandlingskapacitet/-hastighet och AI kan erbjuda överlägsen snabbhet, noggrannhet och objektivitet.²³⁴

När digitaliseringen förändrar produktionen av välfärdstjänster, kan det tas emot olika hos invånarna. Hos vissa stiger förväntningarna på olika tjänster som det offentliga producerar. Andra riskerar att hamna utanför då de exempelvis inte har tillgång till digitala hjälpmedel. Det kan vara svårt att nå de som står utanför digitaliseringen vilket kan leda till en marginalisering. Sårbarheten ökar i och med risken för dataintrång.²³⁵

Digitaliseringen av offentlig sektor kräver samverkan över organisationsgränser, något som tidigare erfarenheter pekar ut som en särskild utmaning²³⁶.

Några frågeställningar som kan väckas:

- Hur kan Uppsala län till fullo dra nytta av teknikutvecklingen och göra hela näringslivet och befolkningen inkluderad i denna utveckling?
- Hur säkerställer vi att beslutsfattare i det offentliga och i näringslivet har tillräcklig strategisk beredskap rörande AI avseende både dess potential och dess risker?
- Hur kan vi säkra såväl arbetsgivares som arbetstagares framtida konkurrenskraft på den marknad som uppstår när AI, automatisering och robotteknik får ökat genomslag?
- Hur kan vi fortsätta att tillvarata den acceleration i användningen av viss teknik och nya arbetssätt som har skett som en följd av Covid-19-pandemin?
- Hur säkerställer vi att teknikutvecklingen tillräckligt effektivt bidrar till bättre välfärdstjänster och effektivare offentlig sektor?

6 Värderingar

Vi möter ökade förväntningar och missnöje

Människors värderingar avgör i hög utsträckning om ett land kan bygga upp fungerande institutioner, om människor känner tillit till varandra, om det finns tolerans och om de uppmuntrar kreativitet och entreprenörskap. Människors värderingar påverkas bland annat av tillgång till kunskap, men också av mer utdragna förändringar i samhället eller av enstaka händelser i historien. Globalisering och nya kommunikationstekniker har inneburit att idéer, information och kunskap snabbare når fler människor än tidigare. Värderingar kan därför förändras genom att vi blir påverkade av händelser och människor utanför våra gränser, såväl territoriellt som socialt och kulturellt. Skillnader i värderingar inom samma generation har ökat och kommer troligtvis fortsätta att öka.²³⁷

World value survey har i drygt 40 år studerat globala värderingar. De beskriver värderingar i två dimensioner. Den ena dimensionen beskriver synen på livet; från ren överlevnad, till livskvalitet, tillit, tolerans och självförverkligande. Ju högre värde på skalan, desto viktigare är individens frihet. Den andra dimensionen beskriver och mäter traditionella värderingar där religiösa föreställningar och respekt för auktoriteter har låga värden, och sekulära, rationella hamnar högre upp på skalan. Ju högre upp på skalan, desto mer värdesätts individens rätt att fatta beslut och styra sitt liv utan att auktoritära krafter och mer traditionella värderingar styr. Religiösa, filosofiska och politiska aspekter har en stark påverkan på värderingarna och deras utveckling, men något förenklat kan man ändå se att ekonomisk utveckling och ökad levnadsstandard (i en förändring från att vara ett utvecklingsland via industrialisering till ett post-industriellt kunskapssamhälle) leder till högre värden i båda dimensionerna; individens frihet och rätten att fatta beslut och styra sitt liv blir allt viktigare.²³⁸

Sverige, Norge och Danmark kännetecknas av höga värden i båda dimensionerna, de sekulära frihetsaspekterna värdesätts högst i världen²³⁹. Frihet, jämlikhet och självbestämmande har varit centrala värden i våra länder under lång tid, vilket märks såväl i attityder som i lagstiftning.²⁴⁰

OECD redovisar ett växande allmänt missnöje med nuläget inom politik, ekonomi och samhälle. Det finns känslor av att man har "lämnats bakom" eller av att man "inte värdesätts". Det finns ett geografiskt mönster kring missnöjet, där regioner och områden med svagare ekonomisk utveckling visar ett större missnöje. Samtidigt finns belägg för att det inte enbart är den ekonomiska utvecklingen som förklarar missnöjet, där kulturella och sociala faktorer även lyfts fram som förklaringar till ett ökat missnöje. Man kan tala om individer som är mer benägna att acceptera förändring och som är mer platsoberoende, jämfört med individer som är mer förändringsobenägna och platsbundna, som vill att saker "ska vara som förr" och vill bo kvar. En polarisering i samhället utvecklas och förstärks.²⁴¹

Under de senaste 30 åren har många i Sverige fått det avsevärt bättre. Men samtidigt har det skett en ökad ekonomisk, social och åsiktsmässig polarisering i det svenska samhället. En ökad inkomstspridning och bostadssegregation har befast skillnader i människors levnadsvillkor, och geografisk koncentration av social utsatthet har skapat samhällsproblem.²⁴² Det är dock viktigt att beakta att polarisering i den svenska politiken inte är något nytt fenomen. Sverige har ofta uppvisat en stark politisk polarisering och det behöver inte alltid i sig själv vara ett hot mot demokratin utan kan även vara ett tecken på en levande demokrati²⁴³.

Förväntningarna på välfärdstjänsterna ökar när människors ekonomi långsiktigt förbättras och när informationen, kunskapen och tillgängligheten ökar. Auktoritetstron minskar, och de flesta törs uttrycka sina synpunkter och sina förväntningar. Genom rättighets- och valfrihetslagstiftning förstärks trenden.²⁴⁴

Invånarnas förväntningar på den offentliga sektorn ökar också som en följd av förväntningar som formas i kontakt med andra organisationer och företag, och ett tryck skapas på offentlig sektor att möta den servicekvalitet och individuella anpassning som erbjuds av företag som invånarna möter i sina dagliga liv²⁴⁵.

I sken av de globala kriser som just nu pågår, och farhågan att omfattande systemiska negativa effekter kommer av till exempel klimatkrisen, så bör man på ett samhälleligt plan uppmärksamma för de risker som sociala brytpunkter ("social tipping points") för med sig, och hur de påverkar gällande värderingar och den sociala tilliten^{246 247}.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina har även påverkat människors värderingar. SOM-institutet vid Göteborgs institut har sedan 1994 årligen undersökt svenska folkets åsikt om ett svenskt Nato-medlemskap. Mellan 2021 och 2022 sågs en ökning bland dem som ansåg att det var ett bra förslag, från 29% till 64%. Detta är den största opinionsförändringen som SOM-institutet någonsin har uppmätt.²⁴⁸

Ett försök att mäta socialt kapital i svenska kommuner utgår från fem variabler: generell tillit, valdeltagande, förtroende för kommunen, HBTQ-index samt integration av nyanlända. Lägre socialt kapital återfinns i kommuner belägna i inlandet i Sveriges norra delar, Dalarna, Gävleborg, Bergslagen och Dalsland samt stora delar av Skåne och Södra Kronoberg. Bruksorter har ofta något lägre socialt kapital. Förklaringar till detta kan vara att individer historiskt sett har varit beroende av en dominerande arbetsgivare för att kunna utveckla sina individuella förutsättningar. Värderingar och levnadsmönster verkar föras vidare mellan generationer. Mut- och korruptionsskandaler påverkar förtroendet för kommunen och den generella tilliten.²⁴⁹

Tilliten mellan människor och till samhällsinstitutionerna är avgörande för såväl ekonomisk utveckling som offentlig välfärd. Transaktionskostnaderna, det vill säga kostnaderna för att skapa och upprätthålla avtal med olika parter, minskar med hög tillit och det ökar dynamiken i ekonomin. Sambanden mellan hög tillit och välfärdsindikatorer som god hälsa och lycka, hög grad av trygghet och låg kriminalitet är också väl dokumenterade. Internationellt ligger Sverige tillsammans med de nordiska länderna samt Holland i topp vad gäller människors tillit. OECD har i ett brett uppdrag för att öka tilliten och stärka demokratin som viktiga åtgärdsområden bland annat pekat på behovet av: a) strategier och åtgärder för att öka delaktigheten i de demokratiska processerna, samt b) att aktivt skapa möjligheter för dialog och delaktighet mellan invånare och det offentliga.^{250 251 252}

Tilliten i Sverige har under lång tid varit oförändrad trots ökade ekonomiska skillnader, boendesegregation och en stor flyktinginvandring. Det finns dock indikationer som tyder på att tilliten i samhället håller på att minska. Det återfinns en lägre och minskande tillit under de senaste tiotal åren i flera grupper, exempelvis bland arbetslösa, personer med sjuk- och aktivitetsersättning, människor med dålig hälsa samt bland unga. Dessutom är den mellanmänniskliga tilliten också påtagligt lägre än bland svenskar i allmänhet hos personer utan partipreferenser eller med sympati hos Sverigedemokraterna. Upp emot en tredjedel av den vuxna befolkningen uppvisar därmed en låg social tillit.²⁵³

Populismen träder fram

Det tar lång tid att bygga upp tillit, men det går snabbt att rasera den. I drygt 50 år har tilliten minskat i länder som Storbritannien och i USA. Djupa sprickor mellan människor i dessa länder har skapats genom ökade inkomstklyftor, främlingsfientlighet, krockar mellan stad och land i värderingar och kultur, och förstärkning av åsiktsskillnader genom medierna. Det finns en risk att

låg tillit skapar ett klimat där inriktningen och tonfallet förändras markant, och att politiken blir en arena för maktkamp och populism.²⁵⁴

Ett växande allmänt missnöje över nuläget inom politik, ekonomi och samhälle kan övergå till att man förkastar den traditionella politiken och det ursprungliga samhällskontraktet, särskilt i områden med svagare ekonomisk utveckling i kombination med grupper av individer som präglas av att vara förändringsobenägna och platsbundna.²⁵⁵ Populismen kan börja träda fram på en grogrund av missnöje och misstro.

Det finns inte någon helt ensidigt vedertagen definition av populism, men forskningen pekar på att populismen rör sig runt ett antal centrala begrepp. Kärnan i populism kan sägas vara några olika komponenter. Populism, och dess avgörande attityder, definieras av att a) man lyfter fram en "verklig folkvilja" och att man är emot "den styrande eliten" (politiskt, ekonomiskt, kulturellt), b) man polariserar och lyfter en konflikt mellan "folkviljan" och "eliten", samt c) att man säger sig kunna företräda "folkviljan".²⁵⁶

Populismen står därmed i kontrast till en mer pluralistisk och vedertagen syn på det demokratiska politikarbetet och beslutsfattandet, där olika perspektiv och intressenter ges plats i en mer öppen process. Populister ser i stället ett värde av att polarisera grupper och synpunkter, och att skapa konfliktpunkter. Populism finns såväl till höger som till vänster på den traditionella politiska skalan.²⁵⁷

Populism kan sägas vara lika gammalt som demokratin själv, men de senaste tio åren har populism visat sig livskraftig och populistiska partier har vunnit mark i mer än ett dussintal demokratier, många av dem i Europa.²⁵⁸

Även om populismen tidigare vunnit framsteg i olika länder så markerade ändå Brexit i Storbritannien, Jair Bolsonaros presidentskap i Brasilien, samt Donald Trumps presidentskap och fortsatta popularitet i USA något nytt: tre av världens stora ekonomier påverkas av populismen. Där populism tidigare var något mer förknippat med mer framväxande och svaga demokratier, är nu populismen på frammarsch i några av världens mest etablerade och viktiga demokratiska länder. Det medför att där populism tidigare mest gjorde lokala eller nationella avtryck, finns risk för populismen att bli mer global, med populistisk påverkan under årtal framöver på exempelvis globala ödesfrågor som hantering av klimatkrisen, internationella konflikter och relationer, samt finansiella flöden och handel. Ett eventuellt återval av Donald Trump som amerikansk president lyfts, i skenet av ovanstående, av vissa fram som en av de större internationella riskerna för 2024. Under 2023 rapporteras cirka 1,7 miljarder människor leva i länder med populistiska ledare/regeringar.^{259 260 261262}

Forskning pekar på hur populism kan påverka demokratin negativt på olika sätt, genom exempelvis att en hårdför "folkviljans majoritet och vilja" kan inkräkta på individers och minoriteters rättigheter, och att det finns en risk för att grundläggande rätts- och förvaltningsprinciper kan åsidosättas. Den medvetna polariseringen som populister representerar riskerar att skapa långtgående verkningar på den sociala sammanhållningen och de grundläggande demokratiska värderingarna i samhället.^{263 264}

Några frågeställningar som kan väckas:

- Hur kan Uppsala län möta invånarnas ökade förväntningar på ett effektivt och rättssäkert sätt?
- Finns ett tillräckligt systematiskt arbete med innovationer i offentlig sektor för att möta de ökade förväntningarna?
- Har Uppsala län ändamålsenliga mekanismer, strukturer och arbetssätt på plats för att förebygga, fånga upp och förändra strömningar av misstro, bristande tillit och undergrävande av demokratiska värderingar?

7 Konkurrens

Vi ser förändrade förutsättningar för konkurrenskraft

Konkurrensen mellan länder, regioner och företag hårdnar. De ekonomiska förhållandena har under de tre senaste decennierna förändrats avsevärt i såväl industri- som utvecklingsländerna. De flesta platser och organisationers verklighet präglas av konkurrenstryck och snabba förändringar i alla former. Det yttersta syftet med god konkurrens- och utvecklingskraft kan summeras som att skapa välbefinnande och långsiktigt hållbar tillväxt²⁶⁵.

Förutsättningarna och strategierna för konkurrenskraft är dock under förändringstryck, exempelvis genom klimatkrisen och behovet av en alltmer brådskande omställning, eller genom kriget i Ukraina och geopolitiska förändringar som synliggör sårbarheter i leveranskedjor.^{266 267}

Att generera god avkastning till sina ägare är fortfarande ett huvudsyfte för näringslivet, som idag allt oftare kompletteras av insikten kring behovet av en hållbar samhällsutveckling, något som bland annat präglade den banbrytande omformuleringen av syftet med amerikanskt företagande som VD:arna för cirka 200 av de största företagen i USA gjorde för ett par år sedan²⁶⁸.

FN:s initiativ "Race to zero" visar också hur näringsliv och investerare ser det som en naturlig del av konkurrenskraften att ha ett aktivt samhälls- och klimatengagemang. Initiativet samlar länder, regioner och över 8000 företag och cirka 600 av de största investerarna i världen. Ett ökat intresse och fokus från globala investerare för dessa frågor, visar också hur hållbarhetsfrågor och tillväxtpotentialen inom dessa områden är en del av att skapa konkurrenskraft.²⁶⁹

Hur investeringar och offentliga stimulanser riktas påverkas konkurrenskraften och utvecklingen. När *Inflation Reduction Act* rullas ut i USA under de kommande åren inkluderas satsningar om cirka 4 000 miljarder kronor på grön omställning och utveckling av exempelvis innovations- och produktionskapacitet inom sol- och vindenergi, samt batteriteknologi²⁷⁰.

Mellan 2021 och 2023 prognosticeras att de globala investeringarna i *clean energy* ökar med 24%, och under 2023 beräknas dessa globala investeringar ligga 70% högre än investeringar kopplade till fossilbränsle. En viktig orsak till detta är återhämtning av investeringar efter Covid-19 i kombination med omställningsinsatser som en följd av energibrist på grund av kriget i Ukraina. Under 2022 investerade den kinesiska staten och kinesiska företag cirka 5 100 miljarder kronor i *clean energy*, och bidrog till en tydlig global ökning av dessa investeringar.²⁷¹

Vissa bedömare menar att man med utgångspunkt från investeringstakten och intentionerna från USA och Kina förhoppningsvis kan se en positiv internationell konkurrens mellan dem, som globalt stimulerar och driver på såväl innovationer som investeringar för en grön omställning²⁷².

Nationellt finns exempelvis initiativet "Fossilfritt Sverige", där ett tjugotal olika branscher tagit fram färdplaner för att bli fossilfria eller klimatneutrala, och därigenom bidra till en samhällsomställning och stärka sin konkurrenskraft. Branscherna är också aktiva i att föreslå åtgärder för politiska beslut, som skulle underlätta näringslivets omställningsarbete. Samtidigt som det svenska näringslivet genom forskning och innovation av nya produkter och produktionsätt tar och vill fortsätta ta en ledarroll i klimatomställningen, ger de också en kraftfull uppmaning till de offentliga beslutsfattarna att inte bromsa utvecklingen, att skapa framåtsyftande, tydliga och stabila förutsättningar för fortsatt omställning samt att ta tillvara näringslivets drivkraft i frågorna.^{273 274 275}

Såväl konkurrenskraft som synen på strategier för att stärka konkurrenskraft har påverkats av kriget i Ukraina och Covid-19-pandemin, som båda har blottat brister i globala värdekedjor, där leverans- och distributionsnätverk inte har varit så stabila och pålitliga som man planerat för^{276 277}. Samtidigt som aktuell forskning pekar på styrkan hos företag med högre andel globala nätverk²⁷⁸, leder dessa erfarenheter troligtvis till att företag försöker skapa större motståndskraft mot kommande globala risker genom att bland annat öka redundansen i värdekedjorna, korta ner

leveranskedjor, säkerställa lagerhållning, samt öka den kritiska produktionskapaciteten i hemlandet^{279 280}.

Svenska företags konkurrens- och utvecklingskraft har de senaste decennierna utvecklats genom sin egen innovationskraft i kombination med ett antal faktorer, bland annat EU:s fria rörlighet, minskade handelshinder och ökad globalisering av handeln, samt den teknologiska utvecklingen med digitaliseringen i spetsen. En växande andel av företagets delprocesser och moment i förädlingskedjan utsätts för konkurrens. Även på sin hemmamarknad utsätts allt fler företag, direkt eller indirekt, för internationell konkurrens. Produktion, stödfunktioner, personal och kunder kan flyttas mellan och inom länder. Sveriges relativa nackdel genom en liten inhemsk marknad i kombination med betydande geografiska avstånd, inom landet och till de stora marknaderna, medför att marknadsnärvaro blir allt viktigare. I frågor som frihandel, globala leveranskedjor och internationell innovationssamverkan kan de historiska lösningarna för att öka konkurrenskraften delvis se en annan utveckling framöver, när företag försöker öka leveranssäkerheten i globala leveranskedjor och säkra den egna verksamhetens resiliens. Frågan om en leveranssäker och kostnadseffektiv elförsörjning lyfts mer och mer upp som en kritisk fråga, där brister i systemet idag leder till att företags konkurrenskraft blir sämre.

Den mer traditionella uppdelningen mellan varu- och tjänsteproducerande företag ser idag radikalt annorlunda ut. En tjänstefiering pågår och gränserna mellan varor och tjänster suddas ut. Tillgången till rätt kompetens på rätt plats har blivit allt viktigare med anledning av hårdare konkurrens, en snabb strukturomvandling och teknikutveckling, en ökad vikt av innovationer samt högre tjänsteinnehåll. Sämre grundskoleresultat under en lång tid, i kombination med att svenska universitet beskriver hur ungdomar från gymnasieskolan är otillräckligt förberedda för högskolestudierna, får ses som allvarliga varningstecken. Brist på arbetskraft med rätt kompetens har ökat kraftigt, och bedöms idag som det främsta hindret för tillväxt av företagen. Inom hela näringslivet och i hela landet har företag svårt att rekrytera, och det får allvarliga konsekvenser för många företag. Bristerna på kompetens och arbetskraft är inte enbart begränsade till högutbildade. Det råder även en stor brist på i stort sett alla typer av yrkesutbildningar. Framgent ökar kraven på kompetenstillgång och kompetensutveckling ytterligare. Strukturomvandlingen och digitaliseringen av samhället innebär att en rad kompetenser sannolikt kommer att ersättas av olika typer av IT-lösningar. Det är dock inte i första hand hela yrken som automatiseras, utan snarare olika arbetsuppgifter. Samtidigt är det viktigt att peka på att utvecklingen också skapar mängder av nya arbetstillfällen och nya yrken.^{281 282}

För att i platser och regioner ska bli och förbli konkurrenskraftiga framöver krävs innovationsarbete, med unika attraktionsfaktorer och utfall, inte bara på nationell utan även internationell nivå. Innovation drivs framför allt av samarbete. Därför krävs inte bara smarta människor, utan även mångfald och samverkan. Olika människor som arbetar med olika saker och kolliderar på oväntade sätt är det som skapar viktiga nya idéer. Detta är mer än någonting annat anledningen till att den geografiska platsen blir avgörande för förmågan till innovation och till konkurrens. De mest framgångsrika platserna i denna nya ekonomiska geografi utgör innovativa ekosystem som attraherar och möjliggör klusterbildning av en tillräckligt kritisk massa av begåvade människor, idéer, smarta ankarinstitutioner och samverkansaktörer, spetsforskning, kapital, banbrytande innovation och ledande företag som släpper fram kreativiteten för att generera nya innovativa framsteg.²⁸³ Möjligheten för nytänkande innovativa lösningar blir inte minst tydligt om man beaktar behoven av omställning med anledning av klimatförändringarna i kombination med en ökad global konsumerande medelklass. De globala marknaderna kommer att efterfråga klimatsmarta och cirkulära lösningar, och här kan Sveriges näringsliv vara konkurrenskraftigt.²⁸⁴

Några frågeställningar som kan väckas:

- Hur kan Uppsala län och dess företag säkra en god position på en globaliserad marknad med ökat konkurrenstryck?
- Hur kan Uppsala län och dess aktörer koppla upp sig mer mot andra, både nationellt och internationellt, för att öka konkurrenskraften?
- Vilka insatser kan ytterligare förstärka Uppsala läns förmåga att genom idéer, forskning, innovation och företagande möta de globala utmaningarna?
- Finns tillräckliga åtgärder och samverkan för att säkerställa kompetensförsörjning till länets näringsliv och offentlig sektor?
- Hur kan vi förstärka att Uppsala län är en plats där innovation och konkurrenskraft växer fram som en följd av öppenhet inför en mångfald av olika människor, tankar och idéer?

8 Ekonomi

Lågkonjunkturen är här - ansträngt läge skapar utmaningar

Ekonomisk utblick^{285 286 287}

Under 2023 var den ekonomiska återhämtningen efter pandemin bruten om man ser till trenderna för produktion och sysselsättning, både i Sverige och i andra länder, med en svagare konjunktur och lägre tillväxt för många länder. Kriget i Ukraina medförde en mycket pressad europeisk energimarknad, som höjde såväl produktionskostnader som konsumentpriser. Den stora varuefterfrågan i pandemins kölvatten tillsammans med en expansiv finanspolitik är också bidragande orsaker till den globala inflationsökningen.

Världsekonomin präglades under 2023 av hög inflation och inflationstoppen har dock troligen passerats i flertalet länder. Trots vissa nedgångar under 2023 kommer det dröja innan inflationen är i närheten av centralbankernas inflationsmål, för vissa länder dröjer det långt in i 2024. Även om den globala BNP-tillväxten var något högre än väntad 2023, förväntas en något svagare utveckling under 2024 som en effekt av räntepolitik, svagare världshandel och lägre tillförsikt. Det prognosticeras en viss global BNP-tillväxt inför 2025. Europas ekonomier släpar generellt efter något, och den globala tillväxten är starkt beroende av snabbväxande ekonomier i Asien. Det finns en viss oro inför 2024 att Israel-Hamas-konflikten får negativa spridningseffekter som skapar störningar i de globala energimarknaderna eller logistikflödena, som kan påverka inflation och tillväxt negativt.

Den höga inflationen har tvingat centralbanker världen över till en åtstramande penningpolitik under de senaste åren. De snabba räntehöjningarna har varit kännbara och har hållit ned den globala tillväxten. Bankernas ökade kreditrestriktivitet förstärker ytterligare effekterna av de högre räntorna. Även om inflationen mattas av och det finns tecken på att styrräntorna världen över är nära eller har nått sin topp, så möter hushåll världen över möter kraftigt ökande levnadsomkostnader medan lönsamheten pressas alltmer i räntekänsliga delar av näringslivet.

Trots att efterfrågan försvagats har arbetsmarknaden i flera länder hittills stått emot oväntat väl. Sysselsättningstillväxten mattades dock av 2022, varpå den nedgång av andelen arbetslösa som syns i flertalet länder bröts. En viss ökning av andelen arbetslösa noterades globalt i slutet av 2023.

Sverige befann sig i en lågkonjunktur 2023, där den inflations- och ränteuppgång vi har sett de senaste åren har lett till en ekonomisk inbromsning och svensk BNP såg negativ tillväxt under det andra och tredje kvartalet 2023. För Sverige förväntas lågkonjunkturen fördjupas under 2024, även om en viss uppgång av BNP-tillväxten förväntas. Återhämtningen förväntas bli större när världsekonomin repar sig 2025 och 2026. Även om det går trögt, så är inflationen på väg ned, vilket dock inte nödvändigtvis innebär sänkta priser, utan kanske mer handlar om en stabilisering av den nya höga prisnivån. Trots en tydlig försvagning av svensk ekonomi ligger sysselsättningen på en mycket hög nivå, cirka 70 procent av befolkningen i åldern 15–74 år är sysselsatta. Men arbetslösheten förväntas att fortsatt att stiga i Sverige under 2024.

Hushåll som är räntekänsliga och högt skuldsatta bidrar också till konjunkturedgången genom att deras köpkraft minskar. Reallönerna har som en följd av inflationen fallit till 2013 års nivå, och hushållens reala disponibla inkomster minskar. Hushållens ränteutgifter, som andel av deras disponibla inkomster, ökar snabbt och var drygt fyra gånger så hög 2023 som 2021. Nedgången av BNP beror på förutom sjunkande hushållskonsumtion också en fortsatt nedgång i bostadsbyggandet. De under 2023 inbromsande bostadsinvesteringarna dämpar inhemsk efterfrågan. Både efterfrågans- och utbudsfaktorer hämmar nu bostadsbyggandet. Inte minst inverkar ökade byggkostnader det senaste året negativt. En osäker framtid och betydligt högre levnadsomkostnader leder till att hushållen drar ned på större investeringar, särskilt bostadsköp.

En mycket kraftig inbromsning i byggandet av lägenheter redovisades för de tre första kvartalen 2023, med en 55-procentig minskning på riksnivå jämfört med föregående år. För Stockholms och Uppsala län var nedgången ca 54% respektive 80% jämfört med föregående år.²⁸⁸

Inkomstskillnader och ekonomisk ojämlikhet

Redan innan Covid-19-pandemin ökade inkomstskillnaderna i samhället, i de flesta OECD-länderna har de ökat sedan 40 år tillbaka²⁸⁹.

Man refererar nu internationellt till en "levnadskostnadskris", med försämrade hushållsekonomier, inflation, högre räntekostnader och osäkert arbetsmarknadsläge. Detta drabbar redan svaga ekonomier och socio-ekonomiskt utsatta hushåll särskilt hårt.^{290 291}

De ekonomiska klyftorna har ökat i Sverige mellan exempelvis de som har arbete och de som står utanför arbetsmarknaden, mellan yngre och äldre, mellan storstad och landsbygd, och mellan inrikes födda och utrikes födda²⁹².

Strukturella utmaningar för kommuner och regioner

Den tydligaste demografiska trenden i västvärlden är att låga födelsetal och ökad livslängd medfört en allt äldre befolkning. Att vi i genomsnitt lever allt längre är i grunden positivt. Det leder dock till ett större behov av omsorg och vård, vilket leder till kostnadsökningar.²⁹³

Redan innan Covid-19-pandemin och den nu pågående lågkonjunkturen gick Sveriges kommuner och regioner in i en period med mycket stora krav på omställning. Det tryck som skapas av de demografiska förutsättningarna börjar nu bli påtagligt: befolkningen ökar särskilt snabbt i de mest kostnadskrävande åldrarna, sektorns egna pensionskostnader ökar, och samtidigt ökar befolkningen i yrkesverksam ålder bara svagt. Behovet av vård och omsorg ökar samtidigt som det även råder brist på arbetskraft.

De ekonomiska utmaningarna för kommuner och regioner blir alltmer påtagliga. Inflation, ökade pensionskostnader och stigande räntekostnader bidrar till ett historiskt lågt resultat. Många kommuner och nästan alla regioner förväntas redovisa underskott både 2023 och 2024 trots effektiviseringsåtgärder. Men på flera håll är underskotten så stora att de inte är möjliga att hantera på kort sikt, vilket innebär att resultatnivån trots åtgärder i de allra flesta regioner och många kommuner förväntas bli negativ både i år och nästa 2023 och 2024. Sveriges kommuner och regioner (SKR) räknar med stora underskott även 2024, trots kommunernas och regionernas arbete med effektiviseringar, besparingar och eventuella skattehöjningar. När och hur mycket inflationen dämpas är avgörande för den ekonomiska utvecklingen. Bedömningen är att resultaten återhämtas under 2025 och 2026. Samtidigt ökar de långsiktiga behoven av välfärd och bristen på arbetskraft växer när invånare över 80 år blir allt fler. Kompetensförsörjningen fortsätter att vara en stor utmaning. Den långsiktiga situationen, och därmed utmaningarna, ser olika ut beroende på kommunens eller regionens ekonomiska ställning, struktur, investeringsbehov och framtida befolkningsförändring.²⁹⁴

Sveriges kommuner och regioners bedömning är att det sker en inbromsning av skatteunderlaget. När sysselsättningen försvagas väntas ökningen av lönesumman bromsa in, vilket är den viktigaste förklaringen till avmattningen i skatteunderlagstillväxten. Skatteunderlaget för helåret 2023 får dock viss draghjälp av höjda garantipensioner och pensionshöjningen som beror på uppräkningsår 2023. Lönesumman fortsätter att utvecklas svagt 2024, vilket bromsar skatteunderlagets tillväxt. Uppräkningen av grundavdragen bidrar till att hålla tillbaka tillväxten av skatteunderlaget 2022–2024. De senaste tio åren har det reala skatteunderlaget ökat med 1,6 procent per år i genomsnitt. Under 2023–2027 är ökningen bara 1 procent. Särskilt 2023 sticker ut som ett mycket svagt år med drygt 2 procents minskning av det reala skatteunderlaget, men även 2024 minskar det. Enligt prognosen kommer det att dröja till 2025 innan skatteunderlaget är uppe på 2022 års nivå.

Framöver ökar kostnaderna mer än intäkterna i kommuner och regioner. För att kunna hantera utmaningarna med en allt äldre befolkning, brist på arbetskraft samtidigt som pensionskostnaderna

ökar och övriga kostnader stiger på grund av inflationen behöver aktiva och omfattande åtgärder genomföras för att minska kostnader inom kommuner och regioner.²⁹⁵

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) lyfter fram att de noterar en trend i att det kommunala och regionala handlingsutrymmet utmanas. De pekar på att röster ibland höjs för ökad centralisering och statlig styrning, som ett enkelt sätt att lösa komplexa välfärdsfrågor. Det finns en särskild utmaning i att hantera dessa strömningar i en tid då kostnadsmassor strukturellt förväntas stiga mer än intäkterna, samtidigt som olika krisförlopp ska hanteras parallellt.²⁹⁶

Nästa globala ekonomiska kris – redan på ingång

Samtidigt som vi hanterar en lågkonjunktur, de ekonomiska konsekvenserna av kriget i Ukraina och fortsatta konsekvenser av Covid-19-pandemin, är det självklart angeläget att också ha den strategiska kapaciteten att inte tappa fokuset på klimatkrisen, vars konsekvenser och följdkriser i många avseenden vida bedöms överstiga andra kriser²⁹⁷. Förutom att klimatkrisen kan leda till ett starkt försämrat säkerhetsläge²⁹⁸, kan den i allra högsta grad skapa en mycket allvarlig och mycket långvarig ekonomisk kris, med förödande ekonomiska konsekvenser och finansiell instabilitet, globalt och i många led²⁹⁹.

Redan för ett tiotal år sedan påvisades att de negativa ekonomiska konsekvenserna av klimatförändringarna vida översteg kostnaderna för att sätta in effektiva åtgärder, och det finns en ekonomisk logik i att sätta in åtgärder för att minska och reversera klimatförändringar.³⁰⁰

Aktuella bedömningar pekar på att åtgärder för att möta klimatförändringar inte bara ska ses som en kostnadspost som är lägre än kostnaden av att låta klimatförändringarna fortgå. Åtgärderna mot klimatförändringarna kan också skapa tillväxt och innovation, stimulera ekonomin och minska fattigdom och ekonomisk ojämlikhet.³⁰¹

Några frågeställningar som kan väckas:

- Finns kapacitet, uthållighet och strategier på plats i Uppsala län för att hantera lågkonjunkturen?
- Kommer det offentliga systemet i Uppsala län att – på såväl kort som lång sikt – kunna hantera simultana intäktsminskningar och kostnadsökningar, utan att på ett dramatiskt sätt riskera vare sig verksamhetskvalitet, rättssäkerhet eller tillit?
- Hur skapas förutsättningar för att den offentliga sektorn ska kunna fortsätta att effektiviseras genom innovation och nya arbetssätt, nyttjandegörande av den teknologiska utvecklingen, samt genom samverkan?
- Finns den strategiska kapaciteten att trots dagens utmaningar även fokusera på de ekonomiska effekterna av exempelvis klimatkrisen i ett medellångt till långt perspektiv?

Källförteckning

Aftonbladet (2022), Politiker, sluta bromsa klimatomställningen, 227 företag: En självklarhet att Sverige ska gå före, publicerad 7 september 2022, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/9z19Jl/227-foretag-politiker-sluta-bromsa-klimatomstallningen>

Atlantic Council (2023), *What would happen if Sweden and Finland split up their NATO bids?*, publicerad 7 februari 2023, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-would-happen-if-sweden-and-finland-split-up-their-nato-bids/>

Australian Strategic Policy institute (2023), ASPI's Critical Technology Tracker, publicerad 2 mars 2023, <https://www.aspi.org.au/report/critical-technology-tracker>

BBC (2023), Artificial intelligence could lead to extinction, experts warn, publicerad 31 maj 2023, <https://www.bbc.com/news/uk-65746524>

BBC (2023), *Permacrisis declared Collins Dictionary word of the year*, publicerad 1 november 2022, , <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-63458467>

BBC (2023), *Why Erdogan's victory matters for the West*, publicerad 29 maj 2023. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-65743475>

BCG (2018), *Scenarios for 2030 - A report for the Independent Review of the Australian Public Service (APS)*

Bjereld & Oscarsson (2023), *Jordskred i svensk Nato-opinion efter Rysslands invasion av Ukraina* <https://www.gu.se/sites/default/files/2023-05/Jordskred%20i%20svensk%20nato-opinion%20-%20Bjereld%20och%20Oscarsson%20-%20F%C3%B6rhandspublicering.pdf>

BlackRock (2022), *Megatrends – insights to the forces shaping our future*, rapport, publicerad februari 2022

Britannica (2023), Artificial Intelligence, uppdaterad 1 juni 2023, <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence/Connectionism>

BRÅ (2023), 2022 Anmälda brott – slutlig statistik, rapport kriminalstatistik, publicerad 30 mars 2023

BRÅ (2023), 2022 Konstaterade fall av dödligt våld, rapport kriminalstatistik, publicerad 27 mars 2023

BRÅ (2023), Nationella trygghetsundersökningen 2022, rapport 2022:9

BRÅ (2021), *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder En jämförande studie av nivåer, trender och våldsmetoder*, Rapport 2021:8.

BRÅ (2019), *Skjutningar i kriminella miljöer - en intervjustudie*, Rapport 2019:3

Business Roundtable (2020), *Business Roundtable Redefines the Purpose of a Corporation to Promote 'An Economy That Serves All Americans'*, publicerad 19 augusti 2019, <https://www.businessroundtable.org/business-roundtable-redefines-the-purpose-of-a-corporation-to-promote-an-economy-that-serves-all-americans>

Canton, Eric (2022), Biträdande chef vid Europeiska Unionens Directorate-General for Research and Innovation, inledningsanförande vid webinarium *Navigating multiple crises: lessons for sustainability from Covid-19?*, 6 september 2022, <https://webcast.ec.europa.eu/navigating-multiple-crises-lessons-for-sustainability-from-covid-19>

Center for AI Safety (2023), Statement on AI Risk, uppdaterad 31 maj 2023, <https://www.safe.ai/statement-on-ai-risk#open-letter>

Circle economy (2020), *The Circularity Gap Report 2020*

CNBC (2023), China and Russia affirm economic cooperation for the next several years, publicerad 22 mars 2023, <https://www.cnn.com/2023/03/22/china-and-russia-affirm-multi-year-economic-cooperation.html>

Commodity Futures Trading Commission (2020), *MANAGING CLIMATE RISK IN THE U.S. FINANCIAL SYSTEM*, Market Risk Advisory Committee of the U.S. Commodity Futures Trading Commission 2020

Copernicus Climate Change Service (2023), *Record warm November consolidates 2023 as the warmest year*, publicerad 7 december 2023, <https://climate.copernicus.eu/record-warm-november-consolidates-2023-warmest-year>

Copernicus Climate Change Service (2023), *2023 on track to be the hottest year ever*, publicerad 24 oktober 2023, <https://climate.copernicus.eu/2023-track-be-hottest-year-ever-whats-next>

DefenseNews (2023), When will the war in Ukraine end? Experts offer their predictions, publicerad 13 februari 2023, <https://www.defensenews.com/global/europe/2023/02/13/when-will-the-war-in-ukraine-end-experts-offer-their-predictions/>

Dixon-Declève, Sandrine (2022), Club-of-Rome, Co-president, anförande vid webinarium, *Navigating multiple crises: lessons for sustainability from Covid-19?*, 6 september 2022, <https://webcast.ec.europa.eu/navigating-multiple-crises-lessons-for-sustainability-from-covid-19>

Emyr Jones Parry (2020), *The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem*, UN Chronicle, nedladdad 2020-09-20, <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem>

Energimyndigheten (2016), *Sjöfartens energianvändning – hinder och möjligheter för omställning till fossilfrihet*

Ersta Sköndal Bräcke Högskola (2021), *Tillitsbarometern*, Levande rapport: 1, version 6: 2021

ESPAS (2019), *Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe*

European Commission (2023), *EU competitiveness beyond 2030*, pressmeddelande 16 mars 2023

European Commission (2022), *Covid-19: Commission calls on member states to step up preparedness for the next pandemic phase*, pressmeddelande 27 april 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2646

European Commission (2022), *State of Health in the EU: Companion Report 2021*

European Commission (2017), *State of health in the EU, Sverige, Landprofil hälsa 2017*.

European Council (2023), *Refugees from Ukraine in the EU*, Infographic data uppdaterade under mars 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/>

European Forum for Disaster Risk Reduction (2021), *Covid-19 and Systemic Risk*, Panelsamtal, 25 november 2021, <https://efdr.undrr.org/covid-19-and-systemic-risk>

European Parliament (2023), *Ten issues to watch 2023*, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023

Expressen (2023), *Stenkastning och bilbränder på Rosengård i Malmö*, Artikel publicerad 3 september 2023, <https://www.expressen.se/nyheter/bilbrand-i-rosengard/>

EY (2017), *What's after What's next – The upside of disruption – Megatrends shaping 2019 and beyond*

Folkhälsomyndigheten (2022), *Covid-19 ska fortsatt smittspåras i vård och omsorg*,

Folkhälsomyndigheten (2022). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2022/mars/covid-19-ska-fortsatt-smittsparas-i-var-d-och-omsorg>

Folkhälsomyndigheten (2021), *Folkhälsans utveckling årsrapport 2021*.

Folkhälsomyndigheten (2021), *Hur har folkhälsan påverkats av Covid-19-pandemin*.

Folkhälsomyndigheten (2020), *Covid-19-pandemins tänkbara konsekvenser på folkhälsan*.

Forbes (2023) *Navigating the cost-of-living crisis*, artikel uppdaterad 25 maj 2023, <https://www.forbes.com/uk/advisor/energy/cost-of-living-crisis/>

Forbes (2023), *Applications of Artificial Intelligence in Various Industries*, publicerad 6 januari 2023, <https://www.forbes.com/sites/qai/2023/01/06/applications-of-artificial-intelligence/?sh=724a72eb3be4>

FORMAS (2022), *FORMAS omvärldsanalys januari-september 2022*, 18 oktober 2022

Fossilfritt Sverige (2023), <https://fossilfritt sverige.se/>

Funke, Franziska och Klenert, David (2020), *Climate change after COVID-19: Harder to defeat politically, easier to tackle economically*, Publicerad 17 augusti 2020, <https://voxeu.org/article/climate-change-after-covid-19>

Future of Life Institute (2023), *Policymaking in the pause – what can policymakers do now to combat risks from advanced AI systems?*, publicerade 12 april 2023, file:///C:/Users/Parwe/Desktop/Omv%C3%A4rldsanalys%202023/teknologi/FLI_Policymaking_In_The_Pause-%20AI.pdf

Försvarsmakten (2023), *MUST Årsöversikt 2022*, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten

Försvarsmakten (2023), *Nato i fokus*, uppdaterad (2022), *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*, Departementsskrivelse, Ds 2022:7.

Försvarsmakten (2023), *Nato i fokus*, uppdaterad 23 maj 2023, <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/forsvarsmakten-i-sverige/natodebatten-i-fokus/>

Försvarsmakten (2023), *Årsredovisning 2022*

G20 (2022), *Accelerating Covid-19 Vaccine Deployment - Removing obstacles to increase coverage levels and protect those at high risk*, G20 report, 20-04-2022, Washington DC.

Gates, Bill (2015), *The next outbreak? We're not ready*, Ted Talks 2015, https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready/transcript

- Geurkink et al (2019), *Populist Attitudes, Political Trust, and External Political Efficacy: Old Wine in New Bottles?*, *Political Studies* 1-21, Journal of travel research, vol. 31, ss. 74-75.
- GLOBSEC (2022), *Megatrends 2022*, rapport, GLOBSEC
- Guterres, António (2023), Generalsekreterarens anförande vid World Economic Forum i Davos, 18 januari 2023, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2023-01-18/secretary-generals-remarks-the-world-economic-forum>
- Guterres, António (2020), Generalsekreterarens anförande vid FN:s Generalförsamling 22 september 2020, <https://press.un.org/en/2020/sgsm20267.doc.htm>
- Harvard University (2020), *Coronavirus, Climate Change, and the Environment A Conversation on COVID-19 with Dr. Aaron Bernstein, Director of Harvard Chan C-CHANGE*, <https://www.hsph.harvard.edu/c-change/subtopics/coronavirus-and-climate-change/>
- Harvard University (2017), *The History of Artificial Intelligence*, publicerad 28 augusti 2017, <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2017/history-artificial-intelligence/>
- Holgersson, S. et al (2023), *En extern utvärdering av påskupploppen och dess efterspel*, Institutet för polisforskning, Linköpings universitet
- Horton, Richard (2020), *The Covid-19 Catastrophe: What's Gone Wrong and How to Stop it Happening Again*, Polity press, Cambridge UK
- Hyun, Jay, et al (2020), *The role of global connectedness and market power in crises: Firm-level evidence from the COVID-19 pandemic* *COVID ECONOMICS*, Nr 49 18 SEPTEMBER 2020, sid 148-172, Centre for economic policy research, CEPR press, London, UK
- IEP (2020), *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*, rapport september 2020, Institute for Economics & Peace, Sydney.
- International Energy Agency (2023), *World Energy Investment 2023*, publicerad maj 2023, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/8834d3af-af60-4df0-9643-72e2684f7221/WorldEnergyInvestment2023.pdf>
- IPCC (2023), *AR6 Synthesis report – Climate change 2023*, publicerad 13 mars 2023
- IPCC (2021), *Climate Change 2021 The physical science basis*
- IPCC (2018), *IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels*
- IPSOS (2023), *A New World Disorder – Global Trends 2023*, publicerad februari 2023
- Juhola, S. et al (2022), *Social tipping points and adaptation limits in the context of systemic risks: Concepts, models and governance*, *Front. Clim.*, 21 september 2022, *Climate Risk Management*, <https://doi.org/10.3389/fclim.2022.1009234>.
- Karjalainen, J, et al (2022), *Integrating crisis learning into futures literacy – exploring the “new normal” and imagining post-pandemic futures*, VOL 30 NO. 2 2022, pp. 47-56, THE INTERNATIONAL JOURNAL OF LEARNING FUTURES
- Klimatpolitiska rådet (2023), *2023 Klimatpolitiska rådets rapport*, publicerad 17 maj 2023, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/wp-content/uploads/2023/05/krrapport202317maj.pdf>
- KOLADA (SCB och Skolverket) (2023), *Antal elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram*
- Konjunkturinstitutet (2023), *Konjunkturläget december 2023*, rapport publicerad 20 december 2023, ISSN 0023-3463 DNR: 2023-544
- Kotarski, K (2023), *The New Era of Polycrisis and How To Tackle It*, Issue #3, April 2023, pp. 14-25, *Future Europe Journal*
- Kotkin, Stephen (2023), intervju med professor Kotkin, publicerad 14 februari 2023, Hoover Institute, <https://www.youtube.com/watch?v=3ww4ofe0v70>
- KPMG (2014), *Future State 2030: The global megatrends shaping governments*
- Krisinformation (2023), *Skred på E6 i Stenungssund*, uppdaterad 10 oktober 2023, <https://www.krisinformation.se/detta-kan-handa/handelser-och-storningar/2023/skred-e6-stenungssund>
- Larsson, Gustaf (2022), *Koranbränningarna och påskkravallerna*, IMS rapport 5, Södertörns Högskola
- Le Monde (2023), *New violent clashes mark 10th day of French pension protests*, publicerad 28 mars 2023, https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/03/28/france-takes-to-the-streets-for-10th-day-of-strike-action-against-pension-reform_6021002_7.html
- LKAB (2023), *Europas största fyndighet för sällsynta jordartsmetaller finns i Kiruna*, pressmeddelande 12 januari 2023, <https://lkab.com/press/europas-storsta-fyndighet-for-sallsynta-jordartsmetaller-finns-i-kiruna/>
- Magnusson, J. och Lindroth, T. (2023), *Offentlig sektors digitalisering – Om mognad, styrning, organisering och strategi*, Adda Kompetens, Stockholm

McKinsey (2023), *How to develop geopolitical resilience*, publicerad 10 november 2023, <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/how-to-develop-geopolitical-resilience>

McKinsey (2023), *Geopolitical risk: Navigating a world in flux*, podcast, publicerad 9 mars 2023, [https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/geopolitical-risk-navigating-a-world-in-flux#/#/](https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/geopolitical-risk-navigating-a-world-in-flux#/)

McKinsey (2022), *Building resilience: The history and future of US crisis management*, publicerad 22 augusti 2022, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/building-resilience-the-history-and-future-of-us-crisis-management>

MSB (2021), *Kraftsamling – för en stärkt civil beredskap Baserad på MSB:s nationella risk- och förmågebedömning 2021*

MSB (2019), *Samverkansövningar – lärande och nytta*, SOU 2017:12

MSB (2018), *Nationell risk- och förmågebedömning 2018*

MSB och Socialstyrelsen (2010), *Influensa A(H1N1) 2009 – utvärdering av förberedelser och hantering av pandemin*

Noboa, Rut (2022), *China's role in the invasion of Ukraine and the consequences of the war for Beijing*, analys, Universidad de Navarra, publicerad 1 maj 2022

Nordiska ministerrådet (2018), *Increasing Income Inequality in the Nordics Nordic Economic Policy Review 2018*, TemaNord 2018:519.

Nothhaft, C (2022), *Crisis is the New Normal*, publicerad 30 mars 2022, European Public Relations Education and Research Association, <https://euprera.org/2022/03/30/crisis-is-the-new-normal/>

OECD (2023), *Restoring Growth - OECD Economic Outlook - November 2023*, publicerad 29 november 2023, <https://www.oecd.org/economic-outlook/november-2023/#GDP>

OECD (2023), *Embracing Innovation in Government: Global Trends 2023*, publicerad februari 2023

OECD (2022), *Climate tipping points, insights for effective policy action*, publicerad 2 december 2022, <https://www.oecd.org/environment/climate-tipping-points-abc5a69e-en.htm>

OECD (2022), *OECD Economic Outlook*, Juni 2022 (2022/1)

OECD (2022), *States of Fragility 2022*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c7fedf5e-en>.

OECD (2021), *Government at a Glance 2021*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1c258f55-en>

OECD (2019), *Regional Outlook - Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas*

OECD (2011), *Future Global Shocks IMPROVING RISK GOVERNANCE*, OECD Reviews of Risk Management Policies

OpenAI (2022), *Introducing ChatGPT*, publicerad 30 november 2022, <https://openai.com/blog/chatgpt>

Oscarsson et al (2021), *Demokratirådets rapport 2021: Polarisering i Sverige* <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/03/demokratiradets-rapport-2021-polarisering-i-sverige.pdf>

Oswald, Andrew och Stern, Nicholas (2019), *Why are economists letting down the world on climate change?*, Publicerad 17 September 2019, <https://voxeu.org/article/why-are-economists-letting-down-world-climate-change>

Our World in Data (2023), *Cumulative confirmed COVID-19 deaths, by world/region/Sweden*.

Our World In Data (2023), *Coronavirus (Covid-19) Vaccinations*, uppdaterad 26 maj 2023, <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>

Polismyndigheten (2024), *Sprängningar och skjutningar – Polisens arbete*, Uppdaterad 2 januari 2024, <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>

Polismyndigheten (2023), *Lägesbild över utsatta områden – Regeringsuppdrag 2023*, PMY Rapport november 2023, Dnr: A658.585/2023, https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden/lagesbild-over-utsatta-omraden-2023.pdf

Polismyndigheten (2023), *Terrordåd utreds i Bryssel*, publicerad 17 oktober 2023, <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2023/oktober/terrordad-utreds-i-bryssel/>

Polismyndigheten (2022), *130 identifierade och 10 frihetsberövade efter påskens våldsamma upplopp*, publicerad 4 maj 2022, <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/maj/130-identifierade-och-10-frihetsberovade-efter-paskens-vald-samma-upplopp/>

Polismyndigheten (2022), *Förbättrad förmåga att förebygga och hantera våldsamma upplopp*, publicerad 14 december 2022

Político (2023), *McCaul open to selling F-16s to Turkey — even if Erdoğan wins*, National Security Daily, nyhetsbrev, 25 maj 2023

Político (2022), *New cause for climate optimism? The US rivalry with China*, publicerad 20 augusti 2022, <https://www.politico.com/news/2022/08/20/china-clean-energy-ira-climate-00052684>

PTS (2023), *PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2022*, PTS-ER-2023:13.

PTS (2021), *Digital omställning till följd av covid-19*, Rapport Post- och telestyrelsen, PTS-ER-2021:1

Regeringskansliet (2023), Ds 2023:34, *Kraftsamling – Inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret*, publicerad 19 december, Departementsskrivelse, Försvarsdepartementet

Regeringskansliet (2023), *Avtal om försvarssamarbete med USA undertecknat*, Publicerad 6 december 2023, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/avtal-om-forsvarssamarbete-med-usa-undertecknat/>

Regeringskansliet (2023), *Uttalande av statsministern Ulf Kristersson 30 juni 2023*, [Uttalande av statsminister Ulf Kristersson den 30 juni 2023](https://www.regeringen.se/uttalande-av-statsminister-ulf-kristersson-den-30-juni-2023) - Regeringen.se.

Regeringskansliet (2023), *Sveriges väg in i Nato*, uppdaterad 5 april 2023, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sverige-och-nato/sveriges-vag-in-i-nato/>

Regeringskansliet (2023), *Utrikesdeklarationen 2023*, 15 februari 2023, <https://www.regeringen.se/tal/2023/022/utrikesdeklarationen-2023/>

Regeringskansliet (2022), *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*, Departementsskrivelse, Ds 2022:7.

Regeringskansliet (2021), Ds 2021:1, *Myndigheter i samverkan mot arbetslivskriminalitet*, Departementsskrivelse, Arbetsmarknadsdepartementet

Regeringskansliet (2015), *Rapport från Skogsbrandsutredningen, Skogsbrandsutredningens slutredovisning; SOU 2017:12, Att ta emot människor på flykt Sverige hösten 2015*

Region Stockholm (2023), *Trendanalys - Kartläggning och analys av trender som påverkar den regionala utvecklingen i Stockholmsregionen*, publicerad 27 april 2023

Regionförbundet i Uppsala län (2016), *Omvärldsanalys och bakgrundsmaterial, Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län*

Renu, N. (2021), *Technological advancement in the era of COVID-19*. SAGE Open Medicine. 2021;9. doi:10.1177/20503121211000912.

Reuters (2023), *UN chief rings alarm bell on global security threat from Gaza war*, Publicerad 6 dec 2023, <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-chief-rings-alarm-bell-global-security-threat-gaza-war-2023-12-06/>

Reuters (2023), *Ukraine war, already with up to 354 000 casualties*, publicerad 12 april 2023, <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-war-already-with-up-to-354000-casualties-likely-drag-us-documents-2023-04-12/>

Reuters (2023), *Chat GPT sets record for fastest growing user base*, publicerad 2 februari 2023, <https://www.reuters.com/technology/chatgpt-sets-record-fastest-growing-user-base-analyst-note-2023-02-01/>

Riksrevisionen (2017), *Lärdomar av flyktingsituationen hösten 2015*, 2017:4

Riksrevisionen (2008), *Pandemier – hantering av hot mot människors hälsa*, (RiR 2008:1)

Riksrevisionen (2008), *Regeringen och krisen – regeringens krishantering och styrning av samhällets beredskap för allvarliga samhällskriser* (RiR 2008:9)

RISE Research Institutes of Sweden (2020), *Så påverkar pandemin våra städer*.

Robbins, Chuck (2022), *All In*, Huvudanförande vid Cisco Live Event, 15 juni 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=M6l0T2xAzI>

SCB (2023), *Antal barn per kvinna efter födelseland 1970–2022 samt framskrivning 2023–2070*

SCB (2023), *Befolkningsstatistik helåret 2022*

SCB (2023), *Minskning av påbörjade lägenheter*, statistiknyhet publicerad 24 november 2023

SCB (2023), *Statistikdatabasen: Folkmängd den 1 november efter region, ålder och kön. År 2001 – 2022*.

SCB (2023), *Sveriges framtida befolkning 2023–2070*

Schweizer, P.J. (2019), *Systemic risks – concepts and challenges for risk governance*, JOURNAL OF RISK RESEARCH, <https://doi.org/10.1080/13669877.2019.1687574>.

Sillmann, J., et al (2022), *ISC-UNDRR-RISK KAN Briefing note on systemic risk*, Paris, France, International Science Council, DOI: 10.24948/2022.01

SITRA (2022), *Making Competitiveness fit for the future*, publicerad 14 december 2022

Skogsstyrelsen (2022), *Omvärldsanalys 2021-2022, rapport 2022-05*, <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/om-oss/rapporter/rapporter-2022/rapport-2022-05-omvarldsanalys-2021-22.pdf>

SKR (2023), *Ekonomirapporten oktober 2023*, <https://skr.se/download/18.2cc7d1a618b37a2d2ace54/1697554925288/Ekonomirapporten-oktober-2023.pdf>

SKR (2023) *Ekonomirapporten maj 2023*

SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*

SKR (2018), *Vägval för framtiden 3 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*

SOM-institutet (2022), *Du Sköra Nya Värld, Den svenska tilliten fortsatt hög – men sjunker i utsatta grupper*, SOM-antologi nr. 81, den nationella SOM-undersökningen, Göteborgs universitet

SOU 2022:10, *Sverige under pandemin*, Slutbetänkande av Coronakommissionen

SOU 2021:25, *Struktur för ökad motståndskraft*

SOU 2019:65, *Långtidsutredningen 2019*

SOU 2017:22, *Betänkande från Utredningen cirkulär ekonomi*

SOU 2017:37, *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra*

SOU 2013:6, *Att förebygga och hantera finansiella kriser*, Delbetänkande av Finanskriskommittén

SOU 1993:16, *Nya villkor för ekonomi och politik*, Ekonomikommissionens slutbetänkande

Stanford University (2021), *Pandemic Sparked Innovation*, publicerad 24 november 2021, Stanford Medicine, <https://med.stanford.edu/news/all-news/2021/11/pandemic-puzzle-innovation-technology.html>

Stern, Nicholas (2007), *The economics of climate change – The Stern review*, Cambridge university press, Cambridge, UK

STUNS (2022) Presentation av Andreas Larsson och Emma Ytterström på Omvärldsdagen arrangerad av Region Uppsala, 14 oktober 2022.

Svenska Dagbladet (2022), *Allvarligaste läget sedan kalla kriget*, publicerad 5 oktober 2022, <https://www.svd.se/a/Knz1Ry/statsministern-haller-presstraff-efter-motet-med-eu-namnden>.

Svenskt Näringsliv (2022), *Progressivt näringsliv driver klimatomställningen*, publicerad 9 september 2022, https://www.svensknaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/progressivt-naringsliv-driver-klimatomstallningen_1189376.html

Svenskt Näringsliv (2022), *Reformer för stärkt konkurrenskraft*

Svenskt Näringsliv (2018), *Konkurrens- och utvecklingskraft – Sverige i en ny omvärld*.

Sveriges miljömål (2024), <https://www.sverigemiljomal.se/miljomalen/>

Sveriges Miljömål (2024), *Så fungerar arbetet med Sveriges miljömål*, <http://www.sverigemiljomal.se/sa-fungerar-arbetet-med-sveriges-miljomal/>

Sveriges Radio (2023), *Splittringen inom Foxtrot och våldet i Uppsala*, Publicerad 14 september 2023, <https://sverigesradio.se/avsnitt/splittringen-inom-foxtrot-och-valdet-i-uppsala-aldrig-sett-sadan-hansynsloshet-forr>

Sveriges Radio (2023), *Hör rikspolischefen om den senaste tidens våldsspiral*, Publicerad 13 september 2023, <https://sverigesradio.se/avsnitt/2252203>

Sveriges Radio (2023), *Jag var måltavla för skjutningen*, Publicerad 10 september 2023, <https://sverigesradio.se/artikel/jag-var-maltavlan-for-skjutningen>

Sveriges riksdag (2006), *Regeringens krisberedskap och krishantering i samband med flodvägskatastrofen 2004*, Konstitutionsutskottets betänkande 2005/06: KU8

SVT (2023), *Säpo: Försämrat säkerhetsläge*, , Publicerad 6 december 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-forsamrat-sakerhetslage--rnc4wf>

SVT (2023), *Kvinna död efter sprängdåd i Fullerö*, Publicerad 28 september 2023, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/explosion-i-bostadsomrade-i-storvreta--k6hulw>

SVT (2023), *Blodiga våldsvågen fortsätter*, Publicerad 17 september 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/blodiga-valdsvagen-fortsatter-sju-dodade-pa-tio-dagar>

SVT (2023), *Här är terrorplanerna mot Sverige som redan har stoppats*, publicerad 17 augusti 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/terrorplanerna-mot-sverige-som-har-stoppats>

SVT (2023), *Våldsamma första maj-demonstrationer i Frankrike*, publicerad 1 maj 2023, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/polis-skjuter-targas-mot-forsta-maj-demonstranter-i-paris>

Säkerhetspolisen (2023), *Höjning av terrorhotnivån till högt hot*, Artikel publicerad 17 augusti 2023, <https://sakerhetspolisen.se/ovriga-sidor/nyheter/nyheter/2023-08-17-hojning-av-terrorhotnivan-till-hogt-hot.html>

Team Populism (2018), *Policy Brief on Populism in Europe and the Americas: What, When, Who and So What?*, IE University, Madrid, Spanien.

The Economist (2023), *Donald Trump poses the biggest danger to the world in 2024*, artikel publicerad 16 november 2023, <https://www.economist.com/leaders/2023/11/16/donald-trump-poses-the-biggest-danger-to-the-world-in-2024>

The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26

The Guardian (2019), *How we combed leaders' speeches to gauge populist rise*, www.theguardian.com/world/2019/mar/06/how-we-combed-leaders-speeches-to-gauge-populist-rise

The Lancet (2020), *The Lancet Commission on lessons for the future from the Covid-19 pandemic*, publicerad 14 september 2022, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(22\)01585-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)01585-9/fulltext)

The New York Times (2023), *Troop Deaths and Injuries in Ukraine War Near 500 000*, Publicerad 18 augusti 2023, <https://www.nytimes.com/2023/08/18/us/politics/ukraine-russia-war-casualties.html>

The White House (2023), *Inflation Reduction Act Guidebook*, [Inflation Reduction Act Guidebook | Clean Energy | The White House](https://www.whitehouse.gov/omb/eis/2023/08/01/inflation-reduction-act-guidebook/)

The World Bank (2022), *How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment*, publicerad 3 maj 2022, <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment>

Tillväxtverket (2023), *Tillstånd och trender för regional tillväxt 2022*

Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*

Time (2023), *Finland has officially joined NATO*, publicerad 4 april 2023, <https://time.com/6268323/finland-nato-countries-election-sweden/>

Tony Blair Institute for Global Change (2023), *Repel and Rebuild: Expanding the Playbook against Populism*, publicerad 5 januari 2023

Tony Blair Institute for Global Change (2020), *High Tide? Populism in Power, 1990-2020*, <https://institute.global/policy/high-tide-populism-power-1990-2020>

Trexler, M. (2020), *COVID-19 Has Exposed the Weakness of Traditional Risk Management Strategies*, <https://www.brinknews.com/covid-19-exposes-the-weakness-of-business-global-risk-management-strategies-coronavirus-economic-impact-companies/>

Umeå Universitet (2023), *Vad är artificiell intelligens*, uppdaterad 13 januari 2023, <https://www.umu.se/forskning/var-forskning/fordjupa-dig/artificiell-intelligens/vad-ar-artificiell-intelligens/>

United Nations (2023), *Some key takeaways from the COP28 climate summit*, publicerad 14 december 2023, <https://www.unep.org/news-and-stories/story/some-key-takeaways-cop28-climate-summit>

United Nations (2023), *Civilian Deaths in Ukraine War Top 10 000*, publicerad 21 november 2023, <https://ukraine.un.org/en/253322-civilian-deaths-ukraine-war-top-10000-un-says>

United Nations (2023), *How Climate Technology Can Bolster National Climate Plans*, publicerad 19 april 2023, <https://unfccc.int/news/how-climate-technology-can-bolster-national-climate-plans>

United Nations (2023), *Impact of war in Ukraine on LDCs*, Heatmap, excel, uppdaterad 23 maj 2023

United Nations (2023), *Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet*, Advanced unedited version, publicerad maj 2023

United Nations (2023), *Race to zero*, United Nations Climate Change, <https://unfccc.int/climate-action/race-to-zero-campaign>

United Nations (2023), *UN rights chief deplores Ukraine death toll one year after Russian invasion*, publicerad 21 februari 2023, <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133737>

United Nations (2022), *Ensuring SDG Progress amid recurrent crises*, 12 juli 2022, UN DESA Policy Brief No. 137.

United Nations (2022), *World Cities Report 2022 – Envisioning The Future of Cities*, United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).

University of Cambridge, Centre for the study of existential risks (2019), <https://www.cser.ac.uk/research/global-catastrophic-biological-risks/>

University of Notre Dame (2022), *The Rise of Populism*, publicerad 28 januari 2022, <https://keough.nd.edu/the-rise-of-populism/>

Uppsala kommun (2022), *Uppsala kommuns omvärldsanalys 2022*

Uppsala kommun (2019), *Uppsala kommuns omvärldsanalys 2019*

Utrikespolitiska Institutet (2023), *Nej, Natoprocessen är inte död*, <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2023/januari/nej-natoprocessen-ar-inte-dod/>, publicerad 30 januari 2023.

Verisk Maplecroft (2022), Political Risk Outlook 2022, publicerad 1 september 2022, https://www.maplecroft.com/insights/analysis/101-countries-witness-rise-in-civil-unrest-in-last-quarter-worst-yet-to-come-as-socioeconomic-pressures-build/#report_form_container

Welsh, Jennifer M. (2022), *International Cooperation Failures in the Face of the COVID-19 Pandemic: Learning from Past Efforts to Address Common Threats*, American Academy of Arts and Sciences, Cambridge, Mass.

Wernli, D., et al (2023), Understanding and governing global systemic crises in the 21st century: A complexity perspective, *Global Policy*, Volume 14 Issue 2, publicerad maj 2023, pp 207-228, <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13192>

WHO (2023), presskonferens med WHO:s Generaldirektör Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, publicerad 5 maj 2023, <https://www.who.int/multi-media/details/who-press-conference-on-covid-19-and-other-global-health-issues---5-may-2023>

World Economic Forum (2023), The Global Risks Report 2023, 18:e upplagan, publicerad januari 2023

World Economic Forum (2022), Is there a future for globalization? Business leaders discuss at Davos 2022, publicerad 23 maj 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/globalization-business-leaders-davos22/>

World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>

World Economic Forum (2022), 8 technology trends for innovative leaders post-pandemic, publicerad 7 mars 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/8-technology-trends-innovative-leaders-post-pandemic/>

World Economic Forum (2020), *10 technology trends to watch in the Covid-19 pandemic*, <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/10-technology-trends-coronavirus-covid19-pandemic-robotics-telehealth/>

World Economic Forum (2019), *Outbreak Readiness and Business Impact Protecting Lives and Livelihoods across the Global Economy*, White paper, World economic forum in collaboration with Harvard Global Health Institute

World Meteorological Organization (2023), *Global temperatures set to reach new records in next five years*, publicerad 17 maj 2023, <https://public.wmo.int/en/media/press-release/global-temperatures-set-reach-new-records-next-five-years>

World Trade Organization (2023), WTO Trade Forecasts, publicerad 5 april 2023, https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/tfore_05apr23_e.htm

World values survey (2023), *Findings and Insights*, <http://worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

Östhammars kommun (2019), *Omvärldsbild, Östhammars kommun 2019*

Slutnoter

- ¹ Försvarsmakten (2023), *MUST Årsöversikt 2022*, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten
- ² Regeringen (2023), *Uttalande av statsministern Ulf Kristersson 30 juni 2023*, [Uttalande av statsminister Ulf Kristersson den 30 juli 2023 - Regeringen.se](#).
- ³ Försvarsmakten (2023), *MUST Årsöversikt 2022*, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten
- ⁴ Regeringskansliet *väg in i Nato*, uppdaterad 5 april 2023, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sverige-och-nato/sveriges-vag-in-i-nato/>
- ⁴ Regeringskansliet (2022), *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*, Departementsskrivelse, Ds 2022:7.
- ⁴ Politico (2023), *McCaul open to selling F-16s to Turkey — even if Erdoğan wins*, National Security Daily, nyhetsbrev, 25 maj 2023
- ⁴ Time (2023), *Finland has officially joined NATO*, publicerad 4 april 2023, <https://time.com/6268323/finland-nato-countries-election-sweden/>
- ⁴ Utrikespolitiska Institutet (2023), *Nej, Natoprocessen är inte död*, <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2023/januari/nej-natoprocessen-ar-inte-dod/>, analys publicerad 230130.
- ⁴ Försvarsmakten (2023), *Nato i fokus*, uppdaterad (2022), *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*, Departementsskrivelse, Ds 2022:7.
- ⁵ Regeringskansliet (2023), *Sveriges väg in i Nato*, uppdaterad 5 april 2023, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sverige-och-nato/sveriges-vag-in-i-nato/>
- ⁶ Regeringskansliet (2022), *Ett försämrat säkerhetspolitiskt läge - konsekvenser för Sverige*, Departementsskrivelse, Ds 2022:7.
- ⁷ Politico (2023), *McCaul open to selling F-16s to Turkey — even if Erdoğan wins*, National Security Daily, nyhetsbrev, 25 maj 2023
- ⁸ Time (2023), *Finland has officially joined NATO*, publicerad 4 april 2023, <https://time.com/6268323/finland-nato-countries-election-sweden/>
- ⁹ Utrikespolitiska Institutet (2023), *Nej, Natoprocessen är inte död*, <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2023/januari/nej-natoprocessen-ar-inte-dod/>, analys publicerad 230 130.
- ¹⁰ Försvarsmakten (2023), *Nato i fokus*, uppdaterad 23 maj 2023, <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/forsvarsmakten-i-sverige/natodebatten-i-fokus/>
- ¹¹ Atlantic Council (2023), *What would happen if Sweden and Finland split up their NATO bids?*, artikel publicerad 7 februari 2023, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-would-happen-if-sweden-and-finland-split-up-their-nato-bids/>
- ¹² Regeringen (2023), *Avtal om försvarssamarbete med USA undertecknat*, Publicerad 6 december 2023, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/avtal-om-forsvarssamarbete-med-usa-undertecknat/>
- ¹³ The New York Times (2023), *Troop Deaths and Injuries in Ukraine War Near 500 000*, Publicerad 18 augusti 2023, <https://www.nytimes.com/2023/08/18/us/politics/ukraine-russia-war-casualties.html>
- ¹⁴ United Nations (2023), *Civilian Deaths in Ukraine War Top 10 000*, publicerad 21 november 2023, <https://ukraine.un.org/en/253322-civilian-deaths-ukraine-war-top-10000-un-says>
- ¹⁵ European Council (2023), *Refugees from Ukraine in the EU*, Infographic data uppdaterade under mars 2023, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/>
- ¹⁶ United nations (2023), *Impact of war in Ukraine on LDCs*, Heatmap, excel, uppdaterad 23 maj 2023
- ¹⁷ World Economic Forum (2022), *The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk*, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ¹⁸ Försvarsmakten (2023), *MUST Årsöversikt 2022*, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten
- ¹⁹ DefenseNews (2023), *When will the war in Ukraine end? Experts offer their predictions*, artikel publicerad 13 februari 2023, <https://www.defensenews.com/global/europe/2023/02/13/when-will-the-war-in-ukraine-end-experts-offer-their-predictions/>
- ²⁰ Kotkin, Stephen (2023), intervju med professor Kotkin, publicerad 14 februari 2023, Hoover Institute, <https://www.youtube.com/watch?v=3ww4ofe0v70>
- ²¹ Försvarsmakten (2023), *MUST Årsöversikt 2022*, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten

-
- ²² Polisen (2023), *Terrordåd utreds i Bryssel*, publicerad 17 oktober 2023., <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2023/oktober/terrordad-utreds-i-bryssel/>
- ²³ SVT (2023), *Här är terrorplanerna mot Sverige som redan har stoppats*, publicerad 17 augusti 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/terrorplanerna-mot-sverige-som-har-stoppats>
- ²⁴ Säkerhetspolisen (2023), *Höjning av terrorhotnivån till högt hot*, Artikel publicerad 17 augusti 2023, <https://sakerhetspolisen.se/ovriga-sidor/nyheter/nyheter/2023-08-17-hojning-av-terrorhotnivån-till-hogt-hot.html>
- ²⁵ Reuters (2023), *UN chief rings alarm bell on global security threat from Gaza war*, Publicerad 6 dec 2023, <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-chief-rings-alarm-bell-global-security-threat-gaza-war-2023-12-06/>
- ²⁶ SVT (2023), *Säpo: Försämrat säkerhetsläge*, , Publicerad 6 december 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sapo-forsamrat-sakerhetslage--rnc4wf>
- ²⁷ Regeringskansliet (2023), Ds 2023:34, *Kraftsamling – Inriktning av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret*, publicerad 19 december, Departementsskrivelse, Försvarsdepartementet
- ²⁸ Försvarmakten (2023), *Årsredovisning 2022*
- ²⁹ MSB (2021), *Kraftsamling – för en stärkt civil beredskap Baserad på MSB:s nationella risk- och förmågebedömning 2021*
- ³⁰ Guterres, António (2020), Generalsekreterarens anförande vid FN:s Generalförsamling 22 september 2020, <https://press.un.org/en/2020/sgsm20267.doc.htm>
- ³¹ Canton, Eric (2022), Biträdande chef vid Europeiska Unionens Directorate-General for Research and Innovation, inledningsanförande vid webinarium Navigating multiple crises: lessons for sustainability from Covid-19?, 6 september 2022, <https://webcast.ec.europa.eu/navigating-multiple-crises-lessons-for-sustainability-from-covid-19>
- ³² Kotarski, K (2023), *The New Era of Polycrisis and How To Tackle It*, Issue #3, April 2023, pp. 14-25, Future Europe Journal
- ³³ World Economic Forum (2023), *The Global Risks Report 2023*, 18:e upplagan, januari 2023
- ³⁴ OECD (2022), *States of Fragility 2022*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c7fedf5e-en>.
- ³⁵ Kotarski, K (2023), *The New Era of Polycrisis and How To Tackle It*, Issue #3, April 2023, pp. 14-25, Future Europe Journal
- ³⁶ Robbins, Chuck (2022), *All In*, Huvudanförande vid Cisco Live Event, 15 juni 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=M6IOT2xAzI>
- ³⁷ McKinsey (2022), *Building resilience: The history and future of US crisis management*, artikel publicerad 22 augusti 2022, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/building-resilience-the-history-and-future-of-us-crisis-management>
- ³⁸ Dixon-Declève, Sandrine (2022), Club-of-Rome, Co-president, anförande vid webinarium, *Navigating multiple crises: lessons for sustainability from Covid-19?*, 6 september 2022, <https://webcast.ec.europa.eu/navigating-multiple-crises-lessons-for-sustainability-from-covid-19>
- ³⁹ Karjalainen, J, et al (2022), *Integrating crisis learning into futures literacy – exploring the “new normal” and imagining post-pandemic futures*, VOL 30 NO. 2 2022, pp. 47-56, THE INTERNATIONAL JOURNAL OF LEARNING FUTURES
- ⁴⁰ Nothhaft, C (2022), *Crisis is the New Normal*, artikel publicerad 30 mars 2022, European Public Relations Education and Research Association, <https://euprera.org/2022/03/30/crisis-is-the-new-normal/>
- ⁴¹ BBC (2023), *Permacrisis declared Collins Dictionary word of the year*, artikel publicerad 1 november 2022, , <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-63458467>
- ⁴² IEP (2020), *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*, rapport september 2020, Institute for Economics & Peace, Sydney.
- ⁴³ McKinsey (2022), *Building resilience: The history and future of US crisis management*, artikel publicerad 22 augusti 2022, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/building-resilience-the-history-and-future-of-us-crisis-management>
- ⁴⁴ World Meteorological Organization (2023), *Global temperatures set to reach new records in next five years*, artikel publicerad 17 maj 2023, <https://public.wmo.int/en/media/press-release/global-temperatures-set-reach-new-records-next-five-years>
- ⁴⁵ United Nations (2022), *Ensuring SDG Progress amid recurrent crises*, 12 juli 2022, UN DESA Policy Brief No. 137.
- ⁴⁶ IEP (2020), *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*, rapport september 2020, Institute for Economics & Peace, Sydney.
- ⁴⁷ Future of Life Institute (2023), *Policymaking in the pause – what can policymakers do now to combat risks from advanced AI systems?*, rekommendationer publicerade 12 april 2023, file:///C:/Users/Parwe/Desktop/Omv%C3%A4rldsanalys%202023/teknologi/FLI_Policymaking_In_The_Pause-%20AI.pdf
- ⁴⁸ Center for AI Safety (2023), *Statement on AI Risk*, uppdaterad 31 maj 2023, <https://www.safe.ai/statement-on-ai-risk#open-letter>

-
- ⁴⁹ BBC (2023), Artificial intelligence could lead to extinction, experts warn, artikel publicerad 31 maj 2023, <https://www.bbc.com/news/uk-65746524>
- ⁵⁰ European Commission (2022), *Covid-19: Commission calls on member states to step up preparedness for the next pandemic phase*, pressmeddelande 27 april 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2646
- ⁵¹ WHO (2023), presskonferens med WHO:s Generaldirektör Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, 5 maj 2023, <https://www.who.int/multi-media/details/who-press-conference-on-covid-19-and-other-global-health-issues---5-may-2023>
- ⁵² Folkhälsomyndigheten (2022), *Covid-19 ska fortsatt smittspåras i vård och omsorg*, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2022/mars/covid-19-ska-fortsatt-smittsparas-i-var-d-och-omsorg>
- ⁵³ OECD (2021), *Government at a Glance 2021*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1c258f55-en>
- ⁵⁴ SOU 2022:10, Sverige under pandemin, Slutbetänkande av Coronakommissionen.
- ⁵⁵ WHO (2023), presskonferens med WHO:s Generaldirektör Dr Tedros Adhanom Ghebreyesus, 5 maj 2023, <https://www.who.int/multi-media/details/who-press-conference-on-covid-19-and-other-global-health-issues---5-may-2023>
- ⁵⁶ Horton, Richard (2020), *The Covid-19 Catastrophe: What's Gone Wrong and How to Stop it Happening Again*, Polity press, Cambridge UK
- ⁵⁷ Gates, Bill (2015), *The next outbreak? We're not ready*, Ted Talks 2015, https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready/transcript
- ⁵⁸ OECD (2011), *Future Global Shocks IMPROVING RISK GOVERNANCE*, OECD Reviews of Risk Management Policies
- ⁵⁹ World Economic Forum (2019), *Outbreak Readiness and Business Impact Protecting Lives and Livelihoods across the Global Economy*, White paper, World economic forum in collaboration with Harvard Global Health Institute
- ⁶⁰ MSB (2021), *Kraftsamling – för en stärkt civil beredskap Baserad på MSB:s nationella risk- och förmågebedömning 2021*
- ⁶¹ Our World In Data (2023), *Coronavirus (Covid-19) Vaccinations*, uppdaterad 26 maj 2023, <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>
- ⁶² G20 (2022), *Accelerating Covid-19 Vaccine Deployment - Removing obstacles to increase coverage levels and protect those at high risk*, G20 report, 20-04-2022, Washington DC.
- ⁶³ Welsh, Jennifer M. (2022), *International Cooperation Failures in the Face of the COVID-19 Pandemic: Learning from Past Efforts to Address Common Threats*, American Academy of Arts and Sciences, Cambridge, Mass.
- ⁶⁴ The Lancet (2020), *The Lancet Commission on lessons for the future from the Covid-19 pandemic*, publicerad 14 september 2022, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(22\)01585-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(22)01585-9/fulltext)
- ⁶⁵ SOU 2022:10, Sverige under pandemin, Slutbetänkande av Coronakommissionen.
- ⁶⁶ *SOU 1993:16, Nya villkor för ekonomi och politik, Ekonomikommissionens slutbetänkande; Sveriges riksdag (2006), Konstitutionsutskottets betänkande, Regeringens krisberedskap och krishantering i samband med flodvägskatastrofen 2004 (2005/06: KU8)*
- ⁶⁷ *Riksrevisionen (2008), Pandemier – hantering av hot mot människors hälsa, (RiR 2008:1)*
- ⁶⁸ *Riksrevisionen (2008), Regeringen och krisen – regeringens krishantering och styrning av samhällets beredskap för allvarliga samhällskriser (RiR 2008:9)*
- ⁶⁹ *MSB och Socialstyrelsen (2010), Influenza A(H1N1) 2009 – utvärdering av förberedelser och hantering av pandemin*
- ⁷⁰ *SOU 2013:6, Att förebygga och hantera finansiella kriser, Delbetänkande av Finanskriskommittén*
- ⁷¹ *Regeringen (2015), Rapport från Skogsbrandsutredningen, Skogsbrandsutredningens slutredovisning; SOU 2017:12, Att ta emot människor på flykt Sverige hösten 2015*
- ⁷² *Riksrevisionen (2017), Lärdomar av flyktingsituationen hösten 2015, 2017:4*
- ⁷³ *MSB (2018), Nationell risk- och förmågebedömning 2018*
- ⁷⁴ *MSB (2019), Samverkansövningar – lärande och nytta. SOU 2017:12*
- ⁷⁵ *MSB (2021), Kraftsamling – för en stärkt civil beredskap. Baserad på MSB:s nationella risk- och förmågebedömning 2021*
- ⁷⁶ *SOU 2021:25, Struktur för ökad motståndskraft.*
- ⁷⁷ Wernli, D., et al (2023), *Understanding and governing global systemic crises in the 21st century: A complexity perspective*, Global Policy, Volume 14 Issue 2, maj 2023, pp 207-228, <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13192>

-
- ⁷⁸ Sillmann, J., et al (2022), ISC-UNDRR-RISK KAN Briefing note on systemic risk, Paris, France, International Science Council, DOI: 10.24948/2022.01
- ⁷⁹ Schweizer, P.J. (2019), Systemic risks – concepts and challenges for risk governance, JOURNAL OF RISK RESEARCH, <https://doi.org/10.1080/13669877.2019.1687574>.
- ⁸⁰ World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ⁸¹ European Forum for Disaster Risk Reduction (2021), Covid-19 and Systemic Risk, Panelsamtal, 25 november 2021, <https://efdr.undrr.org/covid-19-and-systemic-risk>
- ⁸² European Forum for Disaster Risk Reduction (2021), Covid-19 and Systemic Risk, Panelsamtal, 25 november 2021, <https://efdr.undrr.org/covid-19-and-systemic-risk>
- ⁸³ United Nations (2022), Ensuring SDG Progress amid recurrent crises, 12 juli 2022, UN DESA Policy Brief No. 137.
- ⁸⁴ World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ⁸⁵ World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ⁸⁶ Trexler, M. (2020), *COVID-19 Has Exposed the Weakness of Traditional Risk Management Strategies*, <https://www.brinknews.com/covid-19-exposes-the-weakness-of-business-global-risk-management-strategies-coronavirus-economic-impact-companies/>
- ⁸⁷ Funke, Franziska och Klenert, David (2020), *Climate change after COVID-19: Harder to defeat politically, easier to tackle economically*, Publicerad 17 augusti 2020, <https://voxeu.org/article/climate-change-after-covid-19>
- ⁸⁸ Sillmann, J., et al (2022), ISC-UNDRR-RISK KAN Briefing note on systemic risk, Paris, France, International Science Council, DOI: 10.24948/2022.01
- ⁸⁹ Wernli, D., et al (2023), Understanding and governing global systemic crises in the 21st century: A complexity perspective, Global Policy, Volume 14 Issue 2, maj 2023, pp 207-228, <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13192>
- ⁹⁰ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ⁹¹ Wernli, D., et al (2023), Understanding and governing global systemic crises in the 21st century: A complexity perspective, Global Policy, Volume 14 Issue 2, maj 2023, pp 207-228, <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13192>
- ⁹² Verisk Maplecroft (2022), Political Risk Outlook 2022, rapport publicerad 1 september 2022, https://www.maplecroft.com/insights/analysis/101-countries-witness-rise-in-civil-unrest-in-last-quarter-worst-yet-to-come-as-socioeconomic-pressures-build/#report_form_container
- ⁹³ Le Monde (2023), New violent clashes mark 10th day of French pension protests, publicerad 28 mars 2023, https://www.lemonde.fr/en/france/article/2023/03/28/france-takes-to-the-streets-for-10th-day-of-strike-action-against-pension-reform_6021002_7.html
- ⁹⁴ SVT (2023), Våldsamma första maj-demonstrationer i Frankrike, publicerad 1 maj 2023, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/polis-skjuter-targas-mot-forsta-maj-demonstranter-i-paris>
- ⁹⁵ Expressen (2023), *Stenkastning och bilbränder på Rosengård i Malmö*, Artikel publicerad 3 september 2023, <https://www.expressen.se/nyheter/bilbrand-i-rosengard/>
- ⁹⁶ Polismyndigheten (2022), 130 identifierade och 10 frihetsberövade efter påskens våldsamma upplopp, artikel publicerad 4 maj 2022, <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/maj/130-identifierade-och-10-frihetsberovade-efter-paskens-vald-samma-upplopp/>
- ⁹⁷ Holgersson, S. et al (2023), En extern utvärdering av påskupploppen och dess efterspel, Institutet för polisforskning, Linköpings universitet
- ⁹⁸ Polismyndigheten (2022), Förbättrad förmåga att förebygga och hantera våldsamma upplopp, rapport publicerad 14 december 2022
- ⁹⁹ Larsson, Gustaf (2022), Koranbränningarna och påskkravallerna, IMS rapport 5, Södertörns Högskola
- ¹⁰⁰ Polismyndigheten (2023), *Lägesbild över utsatta områden – Regeringsuppdrag 2023*, PMY Rapport november 2023, Dnr: A658.585/2023, https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/utsatta-omraden/lagesbild-over-utsatta-omraden-2023.pdf
- ¹⁰¹ Sveriges Radio (2023), *Hör rikspolischefen om den senaste tidens våldsspiral*, Publicerad 13 september 2023, <https://sverigesradio.se/avsnitt/2252203>
- ¹⁰² SVT (2023), *Blodiga våldsvågen fortsätter*, Publicerad 17 september 2023, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/blodiga-valdsvagen-fortsatter-sju-dodade-pa-tio-dagar>
- ¹⁰³ SVT (2023), *Kvinna död efter sprängdåd i Fullerö*, Publicerad 28 september 2023, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/upsala/explosion-i-bostadsomrade-i-storvreta--k6hulw>

-
- ¹⁰⁴ Sveriges Radio (2023), *Jag var måltavla för skjutningen*, Publicerad 10 september 2023, <https://sverigesradio.se/artikel/jag-var-maltavlan-for-skjutningen>
- ¹⁰⁵ Sveriges Radio (2023), *Splittringen inom Foxtrot och våldet i Uppsala*, Publicerad 14 september 2023, <https://sverigesradio.se/avsnitt/splittringen-inom-foxtrot-och-valdet-i-uppsala-aldrig-sett-sadan-hansynsloshet-forr>
- ¹⁰⁶ Polismyndigheten (2024), *Sprängningar och skjutningar – Polisens arbete*, Uppdaterad 2 januari 2024, <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/sprangningar-och-skjutningar/>
- ¹⁰⁷ BRÅ (2019), *Skjutningar i kriminella miljöer - en intervjustudie*, Rapport 2019:3
- ¹⁰⁸ BRÅ (2021), *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder En jämförande studie av nivåer, trender och våldsmetoder*, Rapport 2021:8.
- ¹⁰⁹ BRÅ (2023), *Nationella Trygghetsundersökningen 2022*, rapport 2022:9
- ¹¹⁰ BRÅ (2023), *2022 Anmälda brott – slutlig statistik*, rapport kriminalstatistik, publicerad 30 mars 2023
- ¹¹¹ BRÅ (2023), *2022 Konstaterade fall av dödligt våld*, rapport kriminalstatistik, publicerad 27 mars 2023
- ¹¹² SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*.
- ¹¹³ SOU 2017:37, *Kvalificerad välfärdsbrottslighet – förebygga, förhindra, upptäcka och beivra*
- ¹¹⁴ Ds 2021:1, *Myndigheter i samverkan mot arbetslivskriminalitet*, Departemensskrivelse, Arbetsmarknadsdepartementet.
- ¹¹⁵ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ¹¹⁶ Oswald, Andrew och Stern, Nicholas (2019), *Why are economists letting down the world on climate change?*, Publicerad 17 September 2019, <https://voxeu.org/article/why-are-economists-letting-down-world-climate-change>
- ¹¹⁷ ESPAS (2019), *Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe*
- ¹¹⁸ IPCC (2018), *IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels*
- ¹¹⁹ IPCC (2023), *AR6 Synthesis report – Climate change 2023*, publicerad 13 mars 2023
- ¹²⁰ IEP (2020), *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*, rapport september 2020, Institute for Economics & Peace, Sydney.
- ¹²¹ McKinsey (2022), *Building resilience: The history and future of US crisis management*, artikel publicerad 22 augusti 2022, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/building-resilience-the-history-and-future-of-us-crisis-management>
- ¹²² IEP (2020), *Ecological Threat Register 2020: Understanding Ecological Threats, Resilience and Peace*, rapport september 2020, Institute for Economics & Peace, Sydney.
- ¹²³ Krisinformation (2023), *Skred på E6 i Stenungsund*, uppdaterad 10 oktober 2023, <https://www.krisinformation.se/detta-kan-handa/handelser-och-storningar/2023/skred-e6-stenungsund>
- ¹²⁴ Harvard University (2020), *Coronavirus, Climate Change, and the Environment A Conversation on COVID-19 with Dr. Aaron Bernstein, Director of Harvard Chan C-CHANGE*, <https://www.hsph.harvard.edu/c-change/subtopics/coronavirus-and-climate-change/>
- ¹²⁵ OECD (2022), *Climate tipping points, insights for effective policy action*, rapport publicerad 2 december 2022, <https://www.oecd.org/environment/climate-tipping-points-abc5a69e-en.htm>
- ¹²⁶ IPCC (2023), *AR6 Synthesis report – Climate change 2023*, publicerad 13 mars 2023
- ¹²⁷ IPCC (2021), *Climate Change 2021 The physical science basis*
- ¹²⁸ Copernicus Climate Change Service (2023), *Record warm November consolidates 2023 as the warmest year*, publicerad 7 december 2023, <https://climate.copernicus.eu/record-warm-november-consolidates-2023-warmest-year>
- ¹²⁹ Copernicus Climate Change Service (2023), *2023 on track to be the hottest year ever*, publicerad 24 oktober 2023, <https://climate.copernicus.eu/2023-track-be-hottest-year-ever-whats-next>
- ¹³⁰ [2022–5 Omvärldsanalys 2021–22 \(skogsstyrelsen.se\)](https://www.svea.se/2022-5-Omvärldsanalys-2021-22)
- ¹³¹ Uppsala kommun (2022), *Uppsala kommuns omvärldsanalys 2022*.
- ¹³² United Nations (2023), *Some key takeaways from the COP28 climate summit*, publicerad 14 december 2023, <https://www.unep.org/news-and-stories/story/some-key-takeaways-cop28-climate-summit>
- ¹³³ IPCC (2023), *AR6 Synthesis report – Climate change 2023*, publicerad 13 mars 2023
- ¹³⁴ Sveriges miljömål (2024), <https://www.sverigemiljomal.se/miljomalen/>
- ¹³⁵ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*

-
- ¹³⁶ Sveriges miljömål (2023), <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/>
- ¹³⁷ <https://fossilfrittssverige.se/>
- ¹³⁸ Klimatpolitiska rådet (2023), 2023 Klimatpolitiska rådets rapport, årsrapport publicerad 17 maj 2023, <https://www.klimatpolitiskaradet.se/wp-content/uploads/2023/05/krrapport202317maj.pdf>
- ¹³⁹ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ¹⁴⁰ Aftonbladet (2022), Politiker, sluta bromsa klimatomställningen, 227 företag: En självklarhet att Sverige ska gå före, debattartikel publicerad 7 september 2022, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/9z19Jl/227-foretag-politiker-sluta-bromsa-klimatomstallningen>
- ¹⁴¹ Svenskt Näringsliv (2022), Progressivt näringsliv driver klimatomställningen, publicerad 9 september 2022, https://www.svensknaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/progressivt-naringsliv-driver-klimatomstallningen_1189376.html
- ¹⁴² European Parliament (2023), Ten issues to watch 2023, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ¹⁴³ KPMG (2014), *Future State 2030: The global megatrends shaping governments*
- ¹⁴⁴ Emyr Jones Parry (2020), *The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem*, UN Chronicle, nedladdad 2020-09-20, <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem>
- ¹⁴⁵ European Parliament (2023), Ten issues to watch 2023, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ¹⁴⁶ Circle economy (2020), *The Circularity Gap Report 2020*
- ¹⁴⁷ World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ¹⁴⁸ ESPAS (2019), *Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe*
- ¹⁴⁹ Regionförbundet i Uppsala län (2016), *Omvärldsanalys och bakgrundsmaterial, Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län*
- ¹⁵⁰ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ¹⁵¹ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ¹⁵² Regionförbundet i Uppsala län (2016), *Omvärldsanalys och bakgrundsmaterial, Regional utvecklingsstrategi för Uppsala län*
- ¹⁵³ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ¹⁵⁴ Energimyndigheten (2016), *Sjöfartens energianvändning – hinder och möjligheter för omställning till fossilfrihet*
- ¹⁵⁵ University of Cambridge, Centre for the study of existential risks (2019), <https://www.cser.ac.uk/research/global-catastrophic-biological-risks/>
- ¹⁵⁶ World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ¹⁵⁷ European Forum for Disaster Risk Reduction (2021), Covid-19 and Systemic Risk, Panelsamtal, 25 november 2021, <https://efdr.undrr.org/covid-19-and-systemic-risk>
- ¹⁵⁸ United Nations (2023), Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet, Advanced unedited version, Maj 2023
- ¹⁵⁹ United Nations (2023), Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet, Advanced unedited version, Maj 2023
- ¹⁶⁰ United Nations (2022), Ensuring SDG Progress amid recurrent crises, 12 juli 2022, UN DESA Policy Brief No. 137.
- ¹⁶¹ The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26
- ¹⁶² World Economic Forum (2022), The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ¹⁶³ Hyun, Jay, et al (2020), *The role of global connectedness and market power in crises: Firm-level evidence from the COVID-19 pandemic COVID ECONOMICS*, Nr 49 18 SEPTEMBER 2020, sid 148-172, Centre for economic policy research, CEPR press, London, UK
- ¹⁶⁴ The World Bank (2022), How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment, artikel publicerad 3 maj 2022, <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment>

-
- ¹⁶⁵ The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26
- ¹⁶⁶ Region Stockholm (2023), Trendanalys - Kartläggning och analys av trender som påverkar den regionala utvecklingen i Stockholmsregionen, publicerad 27 april 2023
- ¹⁶⁷ FORMAS (2022), FORMAS omvärldsanalys januari-september 2022, 18 oktober 2022
- ¹⁶⁸ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ¹⁶⁹ Guterres, António (2023), Generalsekreterarens anförande vid World Economic Forum i Davos, 18 januari 2023, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2023-01-18/secretary-generals-remarks-the-world-economic-forum>
- ¹⁷⁰ World Economic Forum (2022), Is there a future for globalization? Business leaders discuss at Davos 2022, artikel publicerad 23 maj 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/globalization-business-leaders-davos22/>
- ¹⁷¹ IPSOS (2023), A New World Disorder – Global Trends 2023, rapport publicerad februari 2023
- ¹⁷² McKinsey (2023), *How to develop geopolitical resilience*, publicerad 10 november 2023, <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/how-to-develop-geopolitical-resilience>
- ¹⁷³ European Parliament (2023), Ten issues to watch 2023, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ¹⁷⁴ KPMG (2014), *Future State 2030: The global megatrends shaping governments*
- ¹⁷⁵ European Parliament (2023), Ten issues to watch 2023, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ¹⁷⁶ LKAB (2023), Europas största fyndighet för sällsynta jordartsmetaller finns i Kiruna, pressmeddelande 12 januari 2023, <https://lkab.com/press/europas-storsta-fyndighet-for-sallsynta-jordartsmetaller-finns-i-kiruna/>
- ¹⁷⁷ Guterres, António (2023), Generalsekreterarens anförande vid World Economic Forum i Davos, 18 januari 2023, <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2023-01-18/secretary-generals-remarks-the-world-economic-forum>
- ¹⁷⁸ ESPAS (2019), *Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe*
- ¹⁷⁹ World Economic Forum (2023), The Global Risks Report 2023, 18:e upplagan, januari 2023
- ¹⁸⁰ European Parliament (2023), Ten issues to watch 2023, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ¹⁸¹ Försvarsmakten (2023), MUST Årsöversikt 2022, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten
- ¹⁸² GLOBSEC (2022), Megatrends 2022, rapport, GLOBSEC
- ¹⁸³ Australian Strategic Policy institute (2023), ASPI's Critical Technology Tracker, rapport publicerad 2 mars 2023, <https://www.aspi.org.au/report/critical-technology-tracker>
- ¹⁸⁴ BlackRock (2022), Megatrends – insights to the forces shaping our future, rapport, publicerad februari 2022
- ¹⁸⁵ CNBC (2023), China and Russia affirm economic cooperation for the next several years, publicerad 22 mars 2023, <https://www.cnbc.com/2023/03/22/china-and-russia-affirm-multi-year-economic-cooperation.html>
- ¹⁸⁶ Nobao, Rut (2022), China's role in the invasion of Ukraine and the consequences of the war for Beijing, analys, Universidad de Navarra, publicerad 1 maj 2022
- ¹⁸⁷ McKinsey (2023), Geopolitical risk: Navigating a world in flux, podcast, publicerad 9 mars 2023, <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/geopolitical-risk-navigating-a-world-in-flux#/>
- ¹⁸⁸ The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26
- ¹⁸⁹ GLOBSEC (2022), Megatrends 2022, rapport, GLOBSEC
- ¹⁹⁰ Försvarsmakten (2023), MUST Årsöversikt 2022, Militära Underrättelse- och Säkerhetstjänsten
- ¹⁹¹ Regeringen (2023), Utrikesdeklarationen 2023, 15 februari 2023, <https://www.regeringen.se/tal/2023/02/utrikesdeklarationen-2023/>
- ¹⁹² SKR (2021), *Vägval för framtiden 4*
- ¹⁹³ ESPAS (2019), *Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe*
- ¹⁹⁴ SCB (2023), *Sveriges framtida befolkning 2023–2070*
- ¹⁹⁵ SCB (2023), *Befolkningsstatistik helåret 2022*

-
- ¹⁹⁶ SCB (2023), *Antal barn per kvinna efter födelseland 1970–2022 samt framskrivning 2023–2070*
- ¹⁹⁷ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4*
- ¹⁹⁸ SCB (2023), *Statistikdatabasen: Folkmängd den 1 november efter region, ålder och kön. År 2001 – 2022.*
- ¹⁹⁹ Tillväxtverket (2023), *Tillstånd och trender för regional tillväxt 2022*
- ²⁰⁰ Ibid.
- ²⁰¹ SOU 2019:65, *Långtidsutredningen 2019*
- ²⁰² Europeiska Kommissionen (2022), *State of Health in the EU: Companion Report 2021*
- ²⁰³ KOLADA (SCB och Skolverket) (2023), *Antal elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram*
- ²⁰⁴ Europeiska kommissionen (2017), *State of health in the EU, Sverige, Landprofil hälsa 2017.*
- ²⁰⁵ Our World in Data (2023), *Cumulative confirmed COVID-19 deaths, by world region.*
- ²⁰⁶ Our World in Data (2023), *Cumulative confirmed COVID-19 deaths, Sweden.*
- ²⁰⁷ Folkhälsomyndigheten (2020), *Covid-19-pandemins tänkbara konsekvenser på folkhälsan.*
- ²⁰⁸ Folkhälsomyndigheten (2021), *Hur har folkhälsan påverkats av Covid-19-pandemin.*
- ²⁰⁹ Folkhälsomyndigheten (2021), *Folkhälsans utveckling årsrapport 2021.*
- ²¹⁰ Förenta nationerna (2022), *World Cities Report 2022 – Envisioning The Future of Cities*, United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).
- ²¹¹ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt.*
- ²¹² Uppsala kommun (2019), *Uppsala kommuns omvärldsanalys 2019.*
- ²¹³ SCB (2023), *Minskning av påbörjade lägenheter*, statistiknyhet publicerad 24 november 2023
- ²¹⁴ Förenta nationerna (2022), *World Cities Report 2022 – Envisioning The Future of Cities*, United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).
- ²¹⁵ RISE Research Institutes of Sweden (2020), *Så påverkar pandemin våra städer.*
- ²¹⁶ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²¹⁷ United Nations (2023), *How Climate Technology Can Bolster National Climate Plans*, artikel publicerad 19 april 2023, <https://unfccc.int/news/how-climate-technology-can-bolster-national-climate-plans>
- ²¹⁸ SOU (2017), *Betänkande från Utredningen cirkulär ekonomi*, SOU 2017:22.
- ²¹⁹ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ²²⁰ World Economic Forum (2022), *8 technology trends for innovative leaders post-pandemic*, artikel publicerad 7 mars 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/03/8-technology-trends-innovative-leaders-post-pandemic/>
- ²²¹ Renu, N. (2021), *Technological advancement in the era of COVID-19*. SAGE Open Medicine. 2021;9. doi:10.1177/20503121211000912.
- ²²² World Economic Forum (2020), *10 technology trends to watch in the Covid-19 pandemic*, <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/10-technology-trends-coronavirus-covid19-pandemic-robotics-telehealth/>
- ²²³ Stanford University (2021), *Pandemic Sparked Innovation*, artikel publicerad 24 november 2021, Stanford Medicine, <https://med.stanford.edu/news/all-news/2021/11/pandemic-puzzle-innovation-technology.html>
- ²²⁴ Reuters (2023), *Chat GPT sets record for fastest growing user base*, publicerad 2 februari 2023, <https://www.reuters.com/technology/chatgpt-sets-record-fastest-growing-user-base-analyst-note-2023-02-01/>
- ²²⁵ OpenAI (2022), *Introducing ChatGPT*, publicerad 30 november 2022, <https://openai.com/blog/chatgpt>
- ²²⁶ Harvard University (2017), *The History of Artificial Intelligence*, artikel publicerad 28 augusti 2017, <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2017/history-artificial-intelligence/>
- ²²⁷ Umeå Universitet (2023), *Vad är artificiell intelligens*, artikel uppdaterad 13 januari 2023, <https://www.umu.se/forskning/var-forskning/fordjupa-dig/artificiell-intelligens/vad-ar-artificiell-intelligens/>
- ²²⁸ Forbes (2023), *Applications of Artificial Intelligence in Various Industries*, artikel publicerad 6 januari 2023, <https://www.forbes.com/sites/qai/2023/01/06/applications-of-artificial-intelligence/?sh=724a72eb3be4>

-
- ²²⁹ Britannica (2023), Artificial Intelligence, uppdaterad 1 juni 2023, <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence/Connectionism>
- ²³⁰ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ²³¹ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²³² PTS (2021), *Digital omställning till följd av covid-19*, Rapport Post- och telestyrelsen, PTS-ER-2021:1
- ²³³ PTS (2023), *PTS mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2022*, PTS-ER-2023:13.
- ²³⁴ Östhammars kommun (2019), *Omvärldsbild, Östhammars kommun 2019*
- ²³⁵ Uppsala kommun (2022), *Uppsala kommuns omvärldsanalys 2022*
- ²³⁶ Magnusson, J. och Lindroth, T. (2023), *Offentlig sektors digitalisering – Om mognad, styrning, organisering och strategi*, Adda Kompetens, Stockholm
- ²³⁷ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²³⁸ World values survey (2023), *Findings and Insights*, <http://worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>
- ²³⁹ Ibid
- ²⁴⁰ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ²⁴¹ OECD (2019), *Regional Outlook - Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas*
- ²⁴² SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁴³ Oscarsson et al (2021), *Demokratirådets rapport 2021: Polarisering i Sverige* <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/03/demokratiradets-rapport-2021-polarisering-i-sverige.pdf>
- ²⁴⁴ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁴⁵ BCG (2018), *Scenarios for 2030 - A report for the Independent Review of the Australian Public Service (APS)*
- ²⁴⁶ European Parliament (2023), *Ten issues to watch 2023*, In-depth analysis, European parliamentary research services, publicerad januari 2023
- ²⁴⁷ Juhola, S. et al (2022), *Social tipping points and adaptation limits in the context of systemic risks: Concepts, models and governance*, *Front. Clim.*, 21 september 2022, *Climate Risk Management*, <https://doi.org/10.3389/fclim.2022.1009234>.
- ²⁴⁸ Bjereld & Oscarsson (2023), *Jordskred i svensk Nato-opinion efter Rysslands invasion av Ukraina* <https://www.gu.se/sites/default/files/2023-05/Jordskred%20i%20svensk%20nato-opinion%20-%20Bjereld%20och%20Oscarsson%20-%20F%C3%B6rhandspublicering.pdf>
- ²⁴⁹ Tillväxtverket (2019), *Utvecklingskraft i hela Sverige 2030 – Kunskap om regionala förutsättningar för tillväxt*
- ²⁵⁰ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁵¹ Ersta Sköndal Bräcke Högskola (2021), *Tillitsbarometern*, Levande rapport: 1, version 6: 2021
- ²⁵² OECD (2023), *Embracing Innovation in Government: Global Trends 2023*, rapport februari 2023
- ²⁵³ SOM-institutet (2022), *Du Sköra Nya Värld, Den svenska tilliten fortsatt hög – men sjunker i utsatta grupper*, SOM-antologi nr. 81, den nationella SOM-undersökningen, Göteborgs universitet
- ²⁵⁴ SKR (2018), *Vägval för framtiden 3 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁵⁵ OECD (2019), *Regional Outlook - Leveraging Megatrends for Cities and Rural Areas*
- ²⁵⁶ Geurkink et al (2019), *Populist Attitudes, Political Trust, and External Political Efficacy: Old Wine in New Bottles?*, *Political Studies* 1-21, *Journal of travel research*, vol. 31, ss. 74-75.
- ²⁵⁷ Team Populism (2018), *Policy Brief on Populism in Europe and the Americas: What, When, Who and So What?*, IE University, Madrid, Spanien.
- ²⁵⁸ The Guardian (2019), *How we combed leaders' speeches to gauge populist rise*, www.theguardian.com/world/2019/mar/06/how-we-combed-leaders-speeches-to-gauge-populist-rise
- ²⁵⁹ EY (2017), *What's after What's next – The upside of disruption – Megatrends shaping 2019 and beyond*
- ²⁶⁰ Tony Blair Institute for Global Change (2020), *High Tide? Populism in Power, 1990-2020*, <https://institute.global/policy/high-tide-populism-power-1990-2020>

-
- ²⁶¹ The Economist (2023), *Donald Trump poses the biggest danger to the world in 2024*, artikel publicerad 16 november 2023, <https://www.economist.com/leaders/2023/11/16/donald-trump-poses-the-biggest-danger-to-the-world-in-2024>
- ²⁶² Tony Blair Institute for Global Change (2023), *Repel and Rebuild: Expanding the Playbook against Populism*, rapport publicerad 5 januari 2023
- ²⁶³ University of Notre Dame (2022), *The Rise of Populism*, artikel publicerad 28 januari 2022, <https://keough.nd.edu/the-rise-of-populism/>
- ²⁶⁴ Team Populism (2018), *Policy Brief on Populism in Europe and the Americas: What, When, Who and So What?*, IE University, Madrid, Spanien.
- ²⁶⁵ Svenskt Näringsliv (2018), *Konkurrens- och utvecklingskraft – Sverige i en ny omvärld*.
- ²⁶⁶ European commission (2023), *EU competitiveness beyond 2030*, pressmeddelande 16 mars 2023
- ²⁶⁷ SITRA (2022), *Making Competitiveness fit for the future*, artikel publicerad 14 december 2022
- ²⁶⁸ Business Roundtable (2020), *Business Roundtable Redefines the Purpose of a Corporation to Promote 'An Economy That Serves All Americans'*, publicerad 19 augusti 2019, <https://www.businessroundtable.org/business-roundtable-redefines-the-purpose-of-a-corporation-to-promote-an-economy-that-serves-all-americans>
- ²⁶⁹ United Nations (2023), *Race to zero*, United Nations Climate Change, <https://unfccc.int/climate-action/race-to-zero-campaign>
- ²⁷⁰ The White House (2023), *Inflation Reduction Act Guidebook*, [Inflation Reduction Act Guidebook | Clean Energy | The White House](https://www.whitehouse.gov/infocleanenergy/)
- ²⁷¹ International Energy Agency (2023), *World Energy Investment 2023*, rapport publicerad maj 2023, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/8834d3af-af60-4df0-9643-72e2684f7221/WorldEnergyInvestment2023.pdf>
- ²⁷² Politico (2022), *New cause for climate optimism? The US rivalry with China*, artikel publicerad 20 augusti 2022, <https://www.politico.com/news/2022/08/20/china-clean-energy-ira-climate-00052684>
- ²⁷³ Fossilfritt Sverige (2023), <https://fossilfritt sverige.se/>
- ²⁷⁴ Aftonbladet (2022), *Politiker, sluta bromsa klimatomställningen*, 227 företag: En självklarhet att Sverige ska gå före, debattartikel publicerad 7 september 2022, <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/9zl9Jl/227-foretag-politiker-sluta-bromsa-klimatomstallningen>
- ²⁷⁵ Svenskt Näringsliv (2022), *Progressivt näringsliv driver klimatomställningen*, publicerad 9 september 2022, https://www.svensknaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/progressivt-naringsliv-driver-klimatomstallningen_1189376.html
- ²⁷⁶ The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26
- ²⁷⁷ World Economic Forum (2022), *The war in Ukraine is triggering an evaluation of global systemic risk*, artikel publicerad 30 juni 2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/06/ukraine-war-global-systemic-risk-resilience/>
- ²⁷⁸ Hyun, Jay, et al (2020), *The role of global connectedness and market power in crises: Firm-level evidence from the COVID-19 pandemic* *COVID ECONOMICS*, Nr 49 18 SEPTEMBER 2020, sid 148–172, Centre for economic policy research, CEPR press, London, UK
- ²⁷⁹ The World Bank (2022), *How the war in Ukraine is reshaping world trade and investment*, artikel publicerad 3 maj 2022, <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/how-war-ukraine-reshaping-world-trade-and-investment>
- ²⁸⁰ The Economist - Världen om (2020), *8 geopolitiska megatrender – globala trender som förstärks under coronan*, Nr 1 2020, sid 20–26
- ²⁸¹ Svenskt Näringsliv (2022), *Reformer för stärkt konkurrenskraft*
- ²⁸² Svenskt Näringsliv (2018), *Konkurrens- och utvecklingskraft – Sverige i en ny omvärld*
- ²⁸³ STUNS (2022) Presentation av Andreas Larsson och Emma Ytterström på Omvärldsdagen arrangerad av Region Uppsala, 14 oktober 2022.
- ²⁸⁴ SOU (2017), *Betänkande från Utredningen cirkulär ekonomi*, SOU 2017:22.
- ²⁸⁵ SKR (2023), *Ekonomirapporten, oktober 2023*, rapport, <https://skr.se/download/18.2cc7d1a618b37a2d2ace54/1697554925288/Ekonomirapporten-oktober-2023.pdf>
- ²⁸⁶ OECD (2023), *Restoring Growth - OECD Economic Outlook - November 2023*, publicerad 29 november 2023, <https://www.oecd.org/economic-outlook/november-2023/#GDP>
- ²⁸⁷ Konjunkturinstitutet (2023), *Konjunkturläget december 2023*, rapport publicerad 20 december 2023, ISSN 0023-3463 DNR: 2023-544
- ²⁸⁸ SCB (2023), *Minskning av påbörjade lägenheter*, statistiknyhet publicerad 24 november 2023

-
- ²⁸⁹ Nordiska ministerrådet (2018), *Increasing Income Inequality in the Nordics Nordic Economic Policy Review 2018*, TemaNord 2018:519.
- ²⁹⁰ Forbes (2023) Navigating the cost-of-living crisis, artikel uppdaterad 25 maj 2023, <https://www.forbes.com/uk/advisor/energy/cost-of-living-crisis/>
- ²⁹⁰ Emyr Jones Parry, *The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem*, UN Chronicle, nedladdad 2020-09-20, <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem>
- ²⁹⁰ Commodity Futures Trading Commission (2020), *MANAGING CLIMATE RISK IN THE U.S. FINANCIAL SYSTEM*, Market Risk Advisory Committee of the U.S. Commodity Futures Trading Commission 2020
- ²⁹⁰ Stern, Nicholas (2007), *The economics of climate change – The Stern review*, Cambridge university press, Cambridge, UK
- ²⁹⁰ Oswald, Andrew och Stern, Nicholas (2019), *Why are economists letting down the world on climate change?*, Publicerad 17 September 2019, <https://voxeu.org/article/why-are-economists-letting-down-world-climate-change>
- ²⁹¹ OECD (2022), *OECD Economic Outlook*, Juni 2022 (2022/1)
- ²⁹² SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁹³ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁹⁴ SKR (2023), *Ekonomirapporten maj 2023*
- ²⁹⁵ SKR (2019), *Ekonomirapporten, maj 2019, Om kommunernas och regionernas ekonomi*
- ²⁹⁶ SKR (2021), *Vägval för framtiden 4 – Utmaningar för det kommunala uppdraget mot år 2030*
- ²⁹⁷ Se sid 18-22 i denna omvärldsanalys
- ²⁹⁸ Emyr Jones Parry, *The Greatest Threat To Global Security: Climate Change Is Not Merely An Environmental Problem*, UN Chronicle, nedladdad 2020-09-20, <https://www.un.org/en/chronicle/article/greatest-threat-global-security-climate-change-not-merely-environmental-problem>
- ²⁹⁹ Commodity Futures Trading Commission (2020), *MANAGING CLIMATE RISK IN THE U.S. FINANCIAL SYSTEM*, Market Risk Advisory Committee of the U.S. Commodity Futures Trading Commission 2020
- ³⁰⁰ Stern, Nicholas (2007), *The economics of climate change – The Stern review*, Cambridge university press, Cambridge, UK
- ³⁰¹ Oswald, Andrew och Stern, Nicholas (2019), *Why are economists letting down the world on climate change?*, Publicerad 17 September 2019, <https://voxeu.org/article/why-are-economists-letting-down-world-climate-change>